

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Кафедра приватного права

Магістерська робота
освітній ступінь – магістр

на тему: **«ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ НЕОРИГІНАЛЬНИХ ОБ’ЄКТІВ,
ЗГЕНЕРОВАНИХ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ»**

“Legal protection of non-original objects generated by artificial intelligence”

Виконала: студентка 2-го року
навчання, магістерської програми «Право»
Степанюк Вікторія Миколаївна

Керівник: Смирнова Т. С., кандидат
юридичних наук, доцент

Рецензент: _____

Магістерська робота захищена з оцінкою

_____

Секретар ЕК: _____

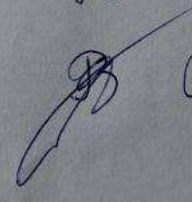
« ____ » _____ 2025 р.

Декларація академічної доброчесності

Я, Генанюк Вікторія Миколаївна, студентка
2-го курсу магістерської програми за спеціальністю "Право"
факультету правових наук НАУКМА підтверджую так:

- написана мною магістерська робота на тему "Правовий захист неоригінальних об'єктів, згенерованих штучним інтелектом" відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених п. 3.1. Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти у НАУКМА, зі змістом якою я ознайомена;
- я заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованої версії.

09.05.2025

 Генанюк В. М.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПРИРОДА ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	6
1.1. Природа та визначення штучного інтелекту.....	6
1.2. Нормативно-правове регулювання штучного інтелекту в Україні.....	16
1.3. Регулювання штучного інтелекту в міжнародно-правовому контексті та на рівні окремих держав.....	31
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВА ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ, ЗГЕНЕРОВАНИХ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ	46
2.1. Теоретичні підходи щодо правової охорони об'єктів, згенерованих системами штучного інтелекту.....	46
2.2. Природа прав sui generis.....	53
2.3. Правові виклики і перспективи захисту об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, правом sui generis.....	65
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи виникла через повсюдне проникнення технологій штучного інтелекту у повсякденне життя людей та різноманітні сфери суспільних відносин. У зв'язку із цим постає потреба належного правового регулювання об'єктів, згенерованих генеративними системами штучного інтелекту.

Дослідницьке питання магістерської роботи: «Яким чином право sui generis поширюється на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, та захищає їх?».

Об'єктом дослідження є неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою.

Предметом дослідження є теоретичні підходи до визначення режиму правової охорони неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою.

Метою магістерської роботи є дослідження правової природи електронних грошей та особливості їхнього обігу в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні *завдання*:

- 1) проаналізувати поняття «штучний інтелект», механізм його роботи та здатність до створення об'єктів інтелектуальної власності;
- 2) проаналізувати рівень нормативно-правового регулювання штучного інтелекту в Україні;
- 3) визначити типи правового регулювання штучного інтелекту в іноземних державах;
- 4) визначити підходи до режиму правової охорони неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою;
- 5) запропонувати зміни до українського законодавства щодо правової охорони неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою.

Теоретична база дослідження. Над дослідженням питань щодо режиму правової охорони неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою працювали науковці О. Баранов, В. В. Бойко, К. Ракитянська, І.

Реутов, О. Г. Кожухар, Т. Вахонєва, А. Штефан, І. Є. Якубівський та інші. У роботі використовувались національні та міжнародні нормативні акти, стандарти та рекомендації міжнародних організацій тощо.

Методологічною основою у процесі написання магістерської роботи були загальнонаукові та спеціальні методи дослідження:

- аналіз та синтез;
- функціональний метод;
- формально-юридичний метод;
- системний метод;
- метод порівняльного правознавства;

моделювання.

РОЗДІЛ 1. ПРИРОДА ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

1.1. Природа та визначення штучного інтелекту

Штучний інтелект дедалі глибше проникає в усі сфери життя людини. У зв'язку із цим неминуче постає питання його правового врегулювання. Як зауважував Віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій та Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров: «Робота над нормативним полем для ШІ важлива для розвитку країни та дасть нам змогу рухатися швидше в цьому напрямі»[1].

Нормативне врегулювання має значення не лише для того, аби пришвидшити розвиток галузей діяльності, у яких застосовується штучний інтелект. У зв'язку зі стрімким розвитком цієї технології людство вже давно задумується над можливими небезпеками, із якими може зіштовхнутися через власну необережність. Медіа виділяють серед найімовірніших такі проблеми: порушення конфіденційності користувачів, алгоритмічні упередження через неякісні джерела інформації, маніпуляції суспільством тощо. [2]

У Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р, наголошується на потенціалі та стратегічній цінності, які може нести штучний інтелект: «Технології штучного інтелекту повинні сприяти трансформації економіки, ринку праці, державних інституцій та суспільства в цілому. Використання технологій штучного інтелекту сприятиме зменшенню обсягу витрат, підвищенню ефективності виробництва, якості товарів і послуг. Зростання обсягів даних, розроблення нових типів сенсорів та здешевлення обчислювальних потужностей сприятиме створенню умов для подальшого розвитку технологій штучного інтелекту»[21].

Однак, для того, аби належним чином нормативно врегулювати аспекти людської діяльності, пов'язані зі штучним інтелектом, потрібно насамперед підібрати таке визначення поняття «штучний інтелект», яке б охоплювало технічний бік його функціонування, водночас вказуючи на ті його ознаки, які важливі для мети його окреслення у правовому полі.

Відповідно до відомого Кембриджського словника, поняття «штучний» означає «створений людьми, частіш за все як наслідування чогось природного».[3] Поняття «інтелект» за цим джерелом є «уміння розуміти і мислити розумно». Якщо зі словом «штучний» тлумачення є доволі вичерпним, цього точно не скажеш щодо дефініції поняття «інтелект». Оскільки саме це поняття визначає суть штучного інтелекту, саме на його дефініції варто зосередитися.

Джон Маккарті, який, до речі, першим офіційно запровадив термін «штучний інтелект» у 1956 році, назвав інтелект «обчислювальною частиною здатності досягати цілей у світі». Той же Джон Маккарті наголошував, що різні види та ступені інтелекту притаманні людям, багатьом тваринам і деяким машинам; а ми ще навіть не можемо охарактеризувати в загальних рисах, які саме обчислювальні процедури ми хочемо назвати інтелектуальними, та й не всі механізми інтелекту ми поки розуміємо. [4] Справді, можливо, саме це є першопричиною, чому так багато різноманітних визначень поняття «інтелект» вживаються між собою у сучасній науці.

Проаналізувавши чимало різноманітних визначень поняття «інтелект», О. Баранов підсумував їх, утворивши таку дефініцію: «інтелект – це здатність людини діяти цілеспрямовано та ефективно у будь-яких умовах та середовищах завдяки прийняттю рішень як результату діяльності системи когнітивних функцій свого мозку». На думку науковця, інтелект є фундаментальною відмінністю нашого виду від інших живих істот, а сам інтелект, по суті, є збіркою когнітивних функцій мозку людини.[5]

Можна побачити певну відмінність у поглядах вчених – у той час як одні вважають, що інтелект притаманний не лише людям, ба більше – не лише живим

організмам, а й деяким машинам, інші притримуються думки, що інтелект є прерогативою виключно людського мозку та що саме від можливостей та функцій людського мозку варто відштовхуватися, коли заходить мова про інтелект. Я вважаю, що прихильники обох теорій можуть бути правими у тій чи іншій мірі, однак, коли справа стосується визначення інтелекту як передумови визначення поняття «штучний інтелект» з метою його подальшого правового унормування, доцільніше прийняти як базову саме другу концепцію, адже право в принципі створене людьми з метою регулювати людські відносини; право існує та розвивається разом із людською свідомістю. Також ця концепція краще слугуватиме необхідності нормативного врегулювання штучного інтелекту із суто практичного боку – адже, коли ми говоримо про можливість штучного інтелекту бути суб'єктом правопорушення, автором тощо, ми все ж порівнюємо його саме із людським розумом.

Отже, як підсумок наведеного вище, можна стверджувати, що штучний інтелект — це метод змусити комп'ютер чи програмне забезпечення «мислити» як людський мозок [6], або ж, цитуючи О. Баранова, можна визначити штучний інтелект як інтелект, що має штучне походження та імітує (моделює) певну сукупність когнітивних функцій еквівалентних відповідним когнітивним функціям людини[5].

Однак, подібні визначення не містять будь-яких вказівок на технічну природу штучного інтелекту. На мою думку, невід'ємність технічної частини питань щодо штучного інтелекту є однією з причин складності надання чіткого визначення. О. Баранов висловлює схожу думку: він вважає, що причинами складнощів є, зокрема, швидкі темпи розвитку технологій штучного інтелекту, висока динаміка з'ясування все нових можливостей цих технологій та неймовірного розширення сфер їх практичного застосування. [5]

Відповідно до ч. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права» № 2811-IX від 1 грудня 2022 року (надалі – Закон про авторське право), неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті

функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта.[7]

Містить згаданий Закон також і визначення поняття «комп'ютерна програма»: «комп'ютерна програма - набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером (настільним комп'ютером, ноутбуком, смартфоном, ігровою приставкою, смарт-телевізором тощо), які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату, зокрема операційна система, прикладна програма, виражені у вихідному або об'єктному кодах».[7] Цим визначенням, вочевидь, за задумом законодавця, повинна охоплюватися і програма як об'єкт авторського права (відповідно до п. 16 ч. 1 ст. 6 Закону про авторське право), так і штучний інтелект, що згенерував неоригінальний об'єкт.

Згідно із положеннями цього Закону, комп'ютерна програма – це «набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером (настільним комп'ютером, ноутбуком, смартфоном, ігровою приставкою, смарт-телевізором тощо), які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату, зокрема операційна система, прикладна програма, виражені у вихідному або об'єктному кодах»[7].

Однак виникає запитання: чи не є надмірним спрощенням ототожнення понять «штучний інтелект» та «комп'ютерна програма»? На це питання неможливо дати чітку однозначну відповідь без занурення у технічні подробиці щодо відмінностей між даними поняттями.

Підбір відповідного терміну є важливим насамперед для того, аби правильно визначати режим правової охорони згенерованих неоригінальних об'єктів. Окрім цього, важливо розмежувати штучний інтелект, що може більш-менш самостійно генерувати неоригінальні об'єкти, та комп'ютерну програму, що допомагає людині створити твір. Адже, у другому випадку правова кваліфікація такого об'єкту як твору буде однозначною, оскільки автором виступатиме людина.

Відповідно до визначення, що розміщене на вебсторінці Інтернет-ресурсу «Словник інформатики», комп'ютерна програма (англ. Computer program) — набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування (комп'ютером), які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах). [8]

Однак, штучний інтелект не є набором інструкцій, натомість, за визначенням із згаданого вище Інтернет-ресурсу, штучний інтелект (англ. Artificial intelligence, AI) — розділ комп'ютерної лінгвістики та інформатики, що займається формалізацією проблем та завдань, які нагадують завдання, виконувані людиною. [9]

За іншим визначенням із мережі Інтернет, «ШІ є широкою галуззю, що охоплює різні методи і технології для створення інтелектуальних систем». [10]

Вже згаданий Кембріджський словник подає аж дві дефініції штучного інтелекту:

1) використання або вивчення комп'ютерних систем або машин, які мають деякі з якостей людського мозку, наприклад, здатність інтерпретувати і продукувати мову так, щоб вона здавалася людською, розпізнавати або створювати образи, вирішувати проблеми і вчитися на основі даних, що надходять до них; [11]

2) певна комп'ютерна система або машина, яка має деякі з якостей людського мозку, наприклад, здатність інтерпретувати та продукувати мову так, щоб вона здавалася людською, розпізнавати або створювати образи, вирішувати проблеми та навчатися на основі даних, що надходять до неї. [11]

Очевидно, що у випадку, коли штучний інтелект розглядається як потенційний автор творів тощо, йдеться не про розділ інформатики, а радше про комп'ютерну систему.

Штучний інтелект працює за такими принципами: збір та аналіз великого обсягу інформації, використання алгоритмів машинного навчання та нейронних

мереж, а також використання експертних систем; усе починається саме із збору та аналізу даних, оскільки таким чином штучний інтелект здобуває необхідну інформацію для подальшого прийняття рішень. [12]

Машинним навчанням називають підходи та технології для створення алгоритмів, які можуть навчатися самостійно на основі певних даних. Відмінність цього методу від традиційних методів полягає в тому, що при традиційних методах обчислювальні системи запрограмовані на виконання певних завдань, у той час, як моделі із застосуванням машинного навчання здатні прогресувати, аналізуючи дані та виявляючи в них закономірності. Завдяки цьому такі системи можуть вирішувати завдання, які складно чи неможливо запрограмувати вручну. [13] Серед способів машинного навчання можна виділити нейромережу - комп'ютер вчиться виконувати завдання, аналізуючи велику кількість прикладів; таким чином він знаходить закономірності, що в подальшому служать базою для ухвалення наступних рішень. Нейромережею спосіб називається через те, що він створений для наслідування роботи нейронів мозку людини чи тварини. [14] Експертні системи є однією з підгруп штучного інтелекту, яка імітує здатність людини-експерта приймати рішення. Такі системи послуговуються специфічними базами даних, зосереджених навколо конкретної теми чи галузі [15].

Отже, взаємодія штучного інтелекту із користувачем виглядає таким чином:

1) користувач задає певний запит штучному інтелекту (дуже часто «відповідь» залежить від того, яким саме чином запит було сформульовано);

2) штучний інтелект аналізує введений текст, за допомогою внутрішніх алгоритмів відшуковуючи у тексті запиту ключові слова чи фрази та аналізуючи їхню семантику;

3) якщо для відповіді на запит потрібна якась специфічна інформація або ж просто найбільш актуальна, штучний інтелект може звертатися до своїх навчальних даних або ж отримувати доступ до різноманітних веб-ресурсів;

4) після отримання релевантних даних, штучний інтелект надає відповідь, яку «вважає» найбільш відповідною до тексту запиту та стилю «діалогу між ним та користувачем».

Останній пункт змушує виглядати взаємодію між штучним інтелектом та користувачем майже як людську розмову. Хоч така взаємодія нашо́вхує на думки про надзвичайну розумність та людяність штучного інтелекту (звідки виникає мимовільне прагнення наділити штучний інтелект людськими якостями), він за своєю суттю є набором алгоритмів.

Дуже цікавий з цієї точки зору експеримент провів американський ютубер Teddy Lin Wang. Він попросив відому модель штучного інтелекту згенерувати зображення бургера без сиру. Однак, попри численні спроби та різноманітні запити, штучний інтелект продовжував генерувати зображення бургера із помітними шматочками сиру. [16] Швидше за все, справа в тому, що, коли цей штучний інтелект «навчався» вирізняти бургер на зображеннях, аналізуючи безліч відповідних картинок, він не отримав зображень бургера без сиру. Відповідно, він просто не «бачить» цього сиру та не розрізняє його на зображенні, жодним чином не пов'язуючи між собою слово «сир» та відповідний елемент картинки.

З цього випливає, що вживання терміну «комп'ютерна програма» на позначення штучного інтелекту (принаймні, у формулюванні «комп'ютерна програма, що генерує неоригінальні об'єкти») не відображає повною мірою тих його технічних характеристик, які і дозволяють йому генерувати неоригінальні твори. Адже особливість штучного інтелекту полягає у тому, що він може виконувати завдання, що зазвичай вимагають людського інтелекту. Наприклад, генерація зображень, що раніше не існували, на основі зображень, на яких його було «натреновано». Адже на це просто не здатні більшість комп'ютерних програм, що є, за законодавчим визначення та технічною суттю, наборами інструкцій.

Схожу думку про важливість включення до законодавства визначення штучного інтелекту висловив О. Баранов. У своїй статті «Визначення поняття

“штучний інтелект”» він зазначив, що, оскільки він веде мову йде про здійснення цифрової трансформації, основні перспективи якої пов’язані із використанням технологій штучного інтелекту, то він орієнтується на технічний підхід. Сам учений створив таку дефініцію: «Штучний інтелект – це певна сукупність методів, способів, засобів та технологій, насамперед, комп’ютерних, що імітує (моделює) когнітивні функції, які мають критерії, характеристики та показники еквівалентні критеріям, характеристикам та показникам відповідних когнітивних функцій людини»[5].

На мою думку, таке визначення штучного інтелекту є невдалим. У ньому не варто включати як ознаку те, що його «характеристики та показники еквівалентні критеріям, характеристикам та показникам відповідних когнітивних функцій людини». Відповідно до Інтернет-словника української мови «еквівалентний» означає «який повністю замірює щось у якому-небудь відношенні, є його еквівалентом».[17]

Однак, чи справді можна вважати характеристики та показники когнітивних функцій штучного інтелекту еквівалентними людським? Я вважаю, що це недоречно, оскільки, як вже було зазначено вище, штучний інтелект виконує свої функції, аналізуючи наданий йому матеріал та використовуючи певні алгоритми, в той час як людський мозок навчається та адаптується за допомогою пережитого досвіду, емоцій та свідомості.

Окрім цього, дане визначення не включає в себе конкретні методи роботи штучного інтелекту та жодним чином не прояснює технології, що використовуються штучним інтелектом, а також воно надміру зосереджене на вищезгаданих когнітивних аспектах застосування штучного інтелекту, не відображаючи потенційних можливостей для його застосування.

Іншу дефініцію пропонує AI HLEG – створена у 2018 році Європейською комісією (вищим органом виконавчої влади Європейського союзу) незалежна група експертів високого рівня із штучного інтелекту. Її метою є консультування щодо стратегій розвитку штучного інтелекту. У своїй брошурі «Визначення ШІ: основні можливості та наукові дисципліни» вони, по-перше, послуговуються

поняттям «система штучного інтелекту» для позначення будь-якого компонента, програмного та/або апаратного забезпечення на основі штучного інтелекту; по-друге, вони виділяють як визначальну таку рису штучного інтелекту як раціональність[18]. На їхню думку, це означає такий механізм роботи штучного інтелекту:

- сприйняття системою середовища, в якому вона перебуває, за допомогою датчиків, збору та інтерпретації даних;
- обробка інформації, отриманої з цих даних;
- прийняття рішення про те, яка дія є найкращою, і подальшої дії відповідно до цього за допомогою певних виконавчих механізмів, що, можливо, середовище[18].

Також експертна група вважає ознакою раціональності штучного інтелекту його можливість використовувати символічні правила або вивчати числові моделі, а також адаптувати свою поведінку, аналізуючи, як вплинули на навколишнє середовище їхні попередні дії. [18]

На основі цих висновків AI HLEG пропонує таке визначення: «Системи штучного інтелекту (ШІ) - це програмні (і, можливо, також апаратні) системи, розроблені людиною, які, маючи складну мету, діють у фізичному або цифровому вимірі: сприймають навколишнє середовище шляхом збору даних, інтерпретують зібрані структуровані чи неструктуровані дані, міркуючи на основі власних знань, або обробляють інформацію, отриману з таких даних, і приймають рішення про найкращі дії для досягнення поставленої мети».[18]

До цього визначення додана примітка про те, що у цьому випадку «розроблені людиною» означає, що люди безпосередньо розробили таку систему штучного інтелекту, хоча вони могли також використовувати технології штучного інтелекту для оптимізації проекту.[18]

Я вважаю, що це визначення є вдалим, оскільки воно: відображає базовий процес роботи для більшості сучасних систем штучного інтелекту; включає в себе не лише програмні, а й апаратні системи штучного інтелекту (такі як роботи тощо); акцентує на взаємодії штучного інтелекту з навколишнім середовищем

шляхом його аналізу; вказує на те, що штучний інтелект може міркувати або приймати рішення лише на основі отриманих з аналізу знань та обробленої інформації.

Спроби надати визначення штучного інтелекту вже відбулися і на законодавчому рівні. AI Act – перший в Європейському Союзі закон про штучний інтелект. Цей акт має на меті усунути потенційні ризики для здоров'я, безпеки та фундаментальних прав громадян, надаючи суб'єктам чіткі інструкції та зобов'язуючи їх до певної поведінки. [19] У ньому міститься таке пояснення поняття штучного інтелекту: «Штучний інтелект - це група технологій, що швидко розвивається і може сприяти створенню широкого спектру економічних і соціальних переваг у всьому спектрі галузей промисловості та соціальної діяльності». Також є таке визначення поняття «Система штучного інтелекту» – це означає «машинну систему, розроблену для роботи з різним рівнем автономності, що може демонструвати адаптивність після розгортання, і яка з явними або неявними цілями на основі отриманих вхідних даних робить висновок, як генерувати вихідні дані на кшталт прогнозів, контенту, рекомендацій або рішень, які можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище»[20].

На мою думку, перше пояснення є технічно правильним, однак, доволі неконкретним. Воно не враховує особливості роботи штучного інтелекту, такі як її механізм та результати. Водночас друге визначення враховує як технічні аспекти роботи штучного інтелекту, так і можливі згенеровані результати. Воно написано доволі просто та зрозуміло, що є важливим нюансом для імплементації в законодавство.

Дефініція поняття «штучний інтелект» також знаходиться в українському спеціальному підзаконному нормативно-правовому акті, а саме - Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р[21].

У Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні передбачено таке визначення: «штучний інтелект - організована сукупність інформаційних

технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань»[21].

На відміну від попередніх визначень, ця дефініція робить більший акцент на внутрішні складові штучного інтелекту, водночас менше вказуючи на його призначення та можливі способи використання.

1.2. Нормативно-правове регулювання штучного інтелекту в Україні

Наразі нормативне регулювання штучного інтелекту в Україні ситуативне та перебуває на початкових етапах свого розвитку. Ситуативним його доречно назвати тому, що немає єдиного закону, який би регулював усі питання, пов'язані із розробкою, використанням, оперуванням штучним інтелектом. Правове регулювання його в Україні здійснюється різними законами, залежно від сфери, у зв'язку із якою постає питання про правове регулювання штучного інтелекту.

Наприклад, питання, пов'язані із захистом персональних даних під час взаємодії зі штучним інтелектом, регулюються Законом України «Про захист персональних даних». Відповідно до ч. 1 ст. цього Закону він регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.[22]

Закон України «Про захист персональних даних» прямо вказує, що його дія поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів. До речі, із автоматизованими засобами прямо пов'язані також і деякі права суб'єкта персональних даних (фізичної особи, персональні дані якої обробляються).

Йдеться про право знати механізм автоматичної обробки персональних даних та право на захист від автоматизованого рішення, яке має для нього правові наслідки[22].

Таким чином, цим Законом частково зачіпає етичні питання використання штучного інтелекту; також, він регулює питання безпечного обігу персональних даних людини під час її взаємодії зі штучним інтелектом.

У попередньому розділі вже згадувалося, що станом на сьогодні законом, який регулює відносини, пов'язані з використанням неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою та який спрямований на охорону та захист особистих немайнових прав і майнових прав суб'єктів права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, є Закон України «Про авторське право і суміжні права». У цьому Законі виділено окрему статтю (33), що стосується прав особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою⁷.

Про штучний інтелект також йдеться у наказі Державного підприємства «Український науково-дослідний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 10 листопада 2021 року № 416 «Про створення технічного комітету стандартизації “Штучний інтелект”»[23]. Створення цього комітету передбачається у рамках пілотного проєкту, ініційованого Міністерством економіки, щодо залучення штучного інтелекту в інфраструктуру якості України. За допомогою цього проєкту (за участі вищезгаданого технічного комітету) передбачається розроблення стандартів, їх перекладів та вибір оптимальної моделі для запровадження на підприємствах з метою отримання бізнесом максимального прибутку за допомогою штучного інтелекту[24].

Також відповідно до постанови Кабінету міністрів України від 13.06.2024 № 693 «Про внесення змін до Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг» було внесено зміни до Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1137.[25] Тепер серед функціональних можливостей Порталу Дія, відповідно до його завдань, є використання технологій штучного

інтелекту; також користувачі Порталу Дія мають право отримувати інформаційну підтримку щодо порядку користування Порталом Дія, зокрема з використанням технологій штучного інтелекту.[26]

З цього можна зробити висновок, що суб'єкти владних повноважень вбачають штучний інтелект не лише як об'єкт, що підлягає врегулюванню, як і пов'язані з ним відносини, а як і інструмент, що потенційно може стати дуже корисним у складанні нормативних актів, зокрема тих, що потребують уважності та точності у технічних деталях, а також великих обсягів теоретичних знань із вузьких галузей.

Найдетальнішим та найповнішим нормативно-правовим актом, що регулює питання, пов'язані із штучним інтелектом в Україні, є Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р (надалі – Концепція). Її метою є «визначення пріоритетних напрямів і основних завдань розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, побудови конкурентоспроможної національної економіки, вдосконалення системи публічного управління»[21]. Зокрема, у ній йдеться про: проблеми, що стоять на заваді розвитку технологій штучного інтелекту в Україні та які потребують розв'язання; принципи розвитку та використання технологій штучного інтелекту; пріоритетні напрями реалізації самої Концепції; шляхи і способи розв'язання проблеми у ключових сферах державної політики; очікувані результати реалізації Концепції; обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідний для втілення Концепції [21].

Доволі важливим є те, що одним із очікуваних результатів реалізації Концепції є нормативно-правове регулювання діяльності у галузі штучного інтелекту. Сама ж реалізація Концепції передбачена на період до 2030 року[21].

Концепція передбачає 2 основні вектори державної політики у сфері правового регулювання галузі штучного інтелекту:

- забезпечення захисту прав та свобод учасників відносин у галузі штучного інтелекту;

- розроблення та використання технологій штучного інтелекту з дотриманням етичних стандартів[21].

Перший напрямок державної політики вочевидь передбачає прийняття або імплементацію законодавства щодо створення та різних сфер використання штучного інтелекту. На мою думку, одним із таких кроків могло бути включення до тексту Закону України «Про авторське право і суміжні права», прийнятого 1 грудня 2022 року, статті 33 (що стосується прав особливого роду (*sui generis*)), адже майнові права інтелектуальної власності є важливою складовою прав та свобод учасників відносин у галузі штучного інтелекту.

На думку законодавця, для досягнення зазначеної у Концепції мети слід зробити такі кроки:

- імплементувати у законодавство України норми, закріплені у «Рекомендаціях щодо штучного інтелекту», прийнятих Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD/LEGAL/0449), за умови дотримання етичних стандартів, передбачених в Рекомендаціях CM/Rec(2020)1, схвалених Комітетом міністрів Ради Європи для держав-членів щодо впливу алгоритмічних систем на права людини;
- опрацювати питання відповідності законодавства України керівним принципам, установленим Радою Європи, щодо розроблення та використання технологій штучного інтелекту;
- провести оцінки можливості та визначення меж (етичних, правових) застосування систем штучного інтелекту для цілей надання професійної правничої допомоги;
- забезпечувати функціонування та діяльності технічних комітетів стандартизації відповідно до вимог 7.1.5 ДСТУ 1.14:2015 «Національна стандартизація. Процедури створення, діяльності та припинення діяльності технічних комітетів стандартизації» за напрямом штучного інтелекту;
- забезпечувати взаємодію між відповідними Технічними комітетами України та міжнародними підкомітетами стандартизації ISO/IEC JTC

1/SC 42 Artificial Intelligence щодо спільного розроблення стандартів у галузі штучного інтелекту;

- підтримувати ініціативи створення організаційних форм співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб у галузі штучного інтелекту;
- розробити Етичний кодекс штучного інтелекту за участю широкого кола заінтересованих сторін;
- опрацювати питання щодо необхідності врегулювання суспільних відносин у сфері розвитку штучного інтелекту на законодавчому рівні[21].

З переліченого можна зробити такі висновки: уряд надає доволі багато значення етичному регулюванню створення та використання штучного інтелекту; заплановані дії з нормативного врегулювання штучного інтелекту в Україні мають виразний проєвропейське (навіть власне європейське) спрямування; для створення відповідних правових норм передбачається активна взаємодія між урядом та суб'єктами штучного інтелекту.

Суб'єктами штучного інтелекту є усі ті, хто бере участь у життєвому циклі системи, включаючи організації та окремих осіб, які розгортають моделі штучного інтелекту або керують ними. [27]

Не лише органи виконавчої влади беруть участі у дослідженні та розробці нормативно-правової бази для регулювання штучного інтелекту в Україні. Про це свідчить Постанова Верховної Ради України № 4214-IX від 14.01.2025, якою було внесено зміни до додатка до Постанови Верховної Ради України від 29.08.2019 № 19-IX «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання». Цією постановою перелік комітетів Верховної Ради було доповнено Комітетом з питань цифрової трансформації. Серед предметів відання цього комітету, окрім законодавчих засад цифровізації та цифрового суспільства в Україні, належить також штучний інтелект. [28]

Органом у системі центральних органів виконавчої влади, що фактично «тримає руку на пульсі» розвитку штучного інтелекту в Україні є Міністерство цифрової трансформації або ж Мінцифри. Відповідно до Положення про Міністерство цифрової трансформації України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856: «Мінцифри є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, робототехніки та роботизації, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтеперабельності, електронних комунікацій та радіочастотного спектра, розвитку інфраструктури широкопasmового доступу до Інтернету, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг; у сфері розвитку ІТ-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті; у сфері хмарних послуг; у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерейній сфері»[29]. Відповідно до покладених на нього завдань, Міністерство цифрової трансформації бере участь у забезпеченні розвитку віртуальних активів, блокчейну та токенизації, штучного інтелекту[29].

Міністерство цифрової трансформації докладає доволі багато зусиль для того, аби популяризувати у суспільстві думку про необхідність нормативного регулювання штучного інтелекту, розтлумачити власні наміри щодо нього та підготувати суспільство до нововведень в українському законодавстві.

Наприклад, 21 грудня 2019 року відповідно до наказу Мінцифри № 28 було створено Експертно-консультаційний комітет з питань розвитку сфери Штучного Інтелекту в Україні при Міністерстві цифрової трансформації України. Основним завданням цього комітету є підвищення

конкурентноспроможності України у сфері Штучного Інтелекту. До складу цього комітету входять представники Міністерства цифрової трансформації України, спеціалісти з комп'ютерних наук та інформаційних технологій, юристи та підприємці. [30] Такий різноманітний склад комітету є надзвичайно важливим для ефективної співпраці.

У жовтні 2023 року Міністерство цифрової трансформації оприлюднило Дорожню карту з регулювання штучного інтелекту в Україні. Кінцевою метою цієї карти є регуляція відносин, пов'язаних зі штучним інтелектом, українським законодавством. До створення цієї дорожньої карти причетні: профільний бізнес, науковці, освітяни з експертного комітету зі штучного інтелекту при Міністерстві цифрової трансформації. [31]

Ця Дорожня карта визначає такі цілі регулювання штучного інтелекту в Україні:

- підтримка конкурентоспроможності бізнесу та забезпечення доступу до глобальних ринків;
- розбудова бренду України як цифрової нації в галузі штучного інтелекту;
- захист прав людини від ризиків розробки та використання систем із штучним інтелектом;
- створення та підтримання культури спів- та саморегулювання у сфері штучного інтелекту в Україні;
- інтеграція в європейський ринок та імплементація стандартів ЄС як частина загального євроінтеграційного треку України.[32]

Дорожня карта від Міністерства цифрової трансформації передбачає запровадження так званого bottom-up підходу для законодавчого регулювання штучного інтелекту в Україні. Bottom-up підхід (перекладається з англійської як «знизу вгору»), за Дорожньою картою, полягає у поетапному русі «від меншого до більшого — від позазаконодавчих механізмів для підготовки галузі — до впровадження закону, тоді коли інструменти для підготовки будуть надані

учасникам ринку, а вже існуючі підходи захисту прав і свобод громадян будуть недостатніми».[32]

Д. Бойко окреслює bottom-up підхід до нормативного регулювання штучного інтелекту такими методами: використання механізмів участі (таких як вже наявних практик застосування штучного інтелекту в певній галузі, переговорів між зацікавленими сторонами на неформальному рівні, тестування та подальшого розвитку нових технологій штучного інтелекту), створення добровільних галузевих стандартів та рекомендацій.[33] Підсумовуючи переваги такого bottom-up підходу, дослідниця акцентує свою увагу на тому, що за його використання правовим нормам легше адаптуватися до впровадження нових технологій; таким чином створюється краще правове середовище для інновацій у галузі штучного інтелекту, у зв'язку із чим підвищується конкурентноспроможність ринку.[33]

Окрім bottom-up підходу до нормативного регулювання штучного інтелекту також виділяють такі підходи як top-down (перекладається з англійської як «згори вниз») та middle-out (з англійської перекладається як «серединний», «за принципом “золотої середини”»). Top-down підхід полягає у наданні суб'єктам штучного інтелекту чітких та універсальних вказівок. Однак, такий метод через жорстке регулювання різних аспектів взаємодії зі штучним інтелектом може гальмуватися розвиток технологій в Україні, які і так розвиваються в складних умовах повномасштабної війни; також для регулювання такої галузі як штучний інтелект (тобто якій притаманні швидкі зміни) потрібна більша гнучкість, ніж та, яку можна забезпечити за допомогою top-down підходу; у той же час, цей підхід надає краще забезпечення, зокрема для надання та дотримання гарантій у питанні захисту прав людини. Підхід middle-out поєднує у собі два попередніх методи, таким чином працюючи на засадах співрегулювання. За такого підходу контроль за регулювання штучного інтелекту здійснюють не лише суб'єкти владних повноважень, а й головні стейкхолдери галузі. За такого підходу, серед іншого, стимулюється розвиток інновацій, знижуються витрати на державний нагляд.[33]

У Дорожній карті Мінцифри стверджує, що його посадові особи не прагнуть покрити регулюванням ринок штучного інтелекту, а натомість шукають балансу між інтересами бізнесу з одного боку та забезпечення належного рівня захисту громадян від ризиків, які несе штучного інтелекту. Окрім того, при плануванні врегулювання штучного інтелекту необхідно враховувати, що Україна повинна буде імплементувати AI Act Європейського Союзу як одну з умов євроінтеграції в цифровій сфері.[32]

Мінцифри передбачає такий розвиток регулювання штучного інтелекту в Україні:

- Етап I: під час цього етапу бізнес матиме можливості та відповідні інструменти для підготовки до майбутнього регулювання; держава матиме час для розуміння ринку, ризиків та набуття фактичної спроможності впроваджувати закон (створення регулятора), а громадяни — для здобуття обізнаності з тематикою;
- Етап II: початок імплементції AI Act; можлива поступова імплементція із поступовим впровадженням найбільш вимогливих положень. [32]

Тобто, на першому етапі регулювання перед державою стоїть завдання підготуватися до імплементції AI Act, а на другому – імплементувати його. Перший етап повинен тривати, за розрахунком Мінцифри, 2-3 роки.[32] На мою думку, Україна майже встигає за складеним планом, оскільки для підготовки суспільства до імплементції AI Act зроблено доволі багато, однак між AI Act та законодавством України ще є деякі суперечності

На першому етапі Дорожня карта перелічує такі напрямки роботи держави:

- формування спроможностей майбутнього регулятора та підготовка індустрії до майбутніх вимог;
- створення чіткого розуміння «Що і як робити зараз» для підготовки до запровадження регулювання штучного інтелекту;
- зробити майбутні вимоги (зокрема, вимоги AI Act) до суб'єктів штучного інтелекту прогнозованими. [32]

Для реалізації першого напрямку передбачено такі кроки як розвиток регуляторного сендбоксу, AI Labeling, адаптація методології HUDERIA. [32]

Іншими словами «регуляторний сендбокс» можна назвати «регуляторною пісочницею». AI Акт містить таке визначення: «Регуляторна пісочниця штучного інтелекту» означає контрольовану структуру, створену компетентним органом, яка пропонує (де це можливо в реальних умовах) постачальникам або потенційним постачальникам систем штучного інтелекту можливість розробляти, навчати, перевіряти та тестувати інноваційні системи штучного інтелекту відповідно до затвердженого плану протягом обмеженого часу під наглядом регуляторних органів. Іншими словами, регуляторна пісочниця - це контрольоване середовище, у межах якого компанії-розробники зможуть створювати свій продукт з урахуванням вимог AI Act від початкової стадії.[34]

HUDERIA – це методологія, розроблена Радою Європи. Аббревіатура розшифровується як «Human Rights, Democracy, and the Rule of Law Impact Assessment» (з англійської перекладається як «Права Людини, Демократія, Оцінка Впливу на Верховенство Права»). Керівним вектором цієї методології є створення єдиного підходу для виявлення, аналізу, оцінки ризиків та впливу систем штучного інтелекту на закладені в її назві цінності - права людини, демократію та верховенство права.[35]

Дана методологія передбачає такі етапи:

- «ідентифікація ризику системи ШІ: визначення того, чи становить система ШІ певний ризик;
- оцінка впливу: залучення стейкхолдерів для покращення якості (точності) оцінки рівня ризику і впливу системи ШІ на вищезазначені права та безпосередньо сама оцінка;
- оцінка управління: відповіді на соціотехнічні питання та питання, що стосуються прав людини, демократії та верховенства права;
- пом'якшення негативного впливу та оцінка системи ШІ: визначення відповідних заходів з пом'якшення впливу системи ШІ та забезпечення постійної оцінки».[35]

А. Л. Помаза-Пономаренко, Ю. Г. Батир та І. М. Лопатченко приходять до висновку, що використання методології HUDERIA в Україні передбачає впровадження низки наукових підходів: інституційного, ризик-орієнтованого та інших; на їхню думку, застосування таких наукових підходів під час публічного управління та правового регулювання штучного інтелекту дозволить Україні запобігати можливим негативним наслідкам впровадження технічних рішень, зокрема в контексті безпеки даних, приватності та кібербезпеки. [36]

Для другого напрямку передбачаються такі кроки як взяття на себе суб'єктами штучного інтелекту добровільних зобов'язань (наприклад, запровадження Кодексів поведінки) та публікація гайдів. Такий метод є доволі робочим – у грудні 2024 року 14 українських ІТ-компаній спільно розробили «Добровільний кодекс поведінки з етичного та відповідального використання штучного інтелекту», яким встановили правила використання штучного інтелекту в програмних продуктах.[37] За цим Кодексом Компанії-підписанти добровільно беруть на себе такі зобов'язання: дотримуватися принципів та положень, викладених у цьому Кодексі; впроваджувати та підтримувати системи та процеси для забезпечення дотримання цих принципів та положень; переглядати та оновлювати свої політики та практики щодо штучного інтелекту, щоб забезпечити їх відповідність цьому Кодексу та чинному законодавству; публікувати серед Компаній-підписантів звіти про свою діяльність щодо дотримання цього Кодексу принаймні щороку; публікувати загальнодоступні щорічні матеріали про свою діяльність щодо імплементації положень Кодексу; активно сприяти створенню саморегульованої організації, яка забезпечить підтримку, моніторинг та спільний розвиток практик дотримання Кодексу. [38]

Для того, аби зробити майбутні вимоги до суб'єктів штучного інтелекту більш прогнозованими, як про це йшлося у Дорожній карті з регулювання штучного інтелекту в Україні, Міністерство цифрової трансформації у червні 2024 року презентувало Білу книгу з регулювання штучного інтелекту в Україні, у якій виклало своє бачення цього процесу. У Міністерстві доцільність видання цього документа пояснили тим, що завдяки ньому українські компанії зможуть

стати більш конкурентоспроможними та виходити на міжнародні ринки, а для громадян буде існувати безпечне цифрове середовище, де права людини захищені від ризиків, що їх несе штучний інтелект.[39]

Білою книгою є «інформаційно-аналітичний документ, що інформує читачів про певну тему, питання, проблему або продукт». Уряд може використовувати такі білі книги з метою представлення своєї політики в певній сфері та перевірки громадської думки, а також аби отримати та мати змогу опрацювати думки експертів, інших зацікавлених сторін із відповідної тематики для подальшого коригування законодавства та впровадження його органами виконавчої влади. [40]

Відповідно із пояснення з самої Білої книги, вона є аналітичним матеріалом, метою якого є запропонувати підхід до регулювання технологій штучного інтелекту в Україні; важливо також наголосити, що ця Біла книга не є аналітичним документом публічної політики в розумінні Закону України «Про правотворчу діяльність».[41]

Віцепрем'єр-міністра з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій — Міністра цифрової трансформації Михайло Федоров стверджує, що у питанні нормативного регулювання штучного інтелекту Україна робить ставку на гнучкість і адаптивність.[41] Цей підхід є розумним та виваженим, якщо врахувати, що Україна повинна, по-перше, враховувати постійний швидкий розвиток технологій, а по-друге, орієнтуватися на світовий підхід до такого врегулювання загалом, а особливо – на європейський.

Фахівці із Мінцифри вважали за необхідне розмістити у Білій книзі зауваження, що жодним чином не мають наміру впроваджувати регулювання систем штучного інтелекту у сфері оборони, пояснюючи це тим, що залишаються свідомі важливості розробки інноваційних рішень для відсічі агресії: «Це обумовлено як національними інтересами держави, так і реальним станом речей у безпековому секторі — одностороннє регулювання (обмеження) використання ШІ у сфері оборони на рівні норм національного законодавства лише поставить нашу країну у менш вигідне становище порівняно з агресором, який

аналогічного регулювання не впровадить». [41] Натомість ефективним інструментом для відповідного та відповідального регулювання технологій, пов'язаних зі штучним інтелектом, українські урядовці вбачають міжнародне регулювання: «Переконані, що ефективно і дієве впровадження відповідального використання ШІ у сфері оборони можливо лише на рівні норм міжнародного (гуманітарного) права, зокрема, шляхом розробки та прийняття відповідної конвенції або оновлення відповідними положеннями чинних конвенцій із впровадженням дієвого механізму нагляду за дотриманням такої конвенції».[41]

Доволі цікавою тезою, висловленою у Білій книзі, є думка про те, що суспільні відносини, на які впливатиме штучний інтелект, повинні бути врегульованим секторальним законодавством: «Перше, певні суспільні відносини, вплив на які може мати ШІ, повинні, на наш погляд, все ж охоплюватися відповідним секторальним законодавством. Це актуально насамперед там, де сценарії або шляхи використання ШІ є другорядним у відношенні до визначення правових наслідків такого використання. Тому, наприклад, правові наслідки створення твору штучним інтелектом і визначення права власності на такий твір повинні регулюватися відповідним законодавством у сфері інтелектуальної власності».[41]

Я погоджуюся із доцільністю та доречністю такого способу правового регулювання. Дуднік Р.М. підкреслює важливість розуміння відмінностей між галуззю права та галуззю законодавства: система права виступає як зміст, то система законодавства – як форма.[42] Також вона серед різновидів співвідношення галузі права і галузі законодавства наводить ситуацію, коли галузь права є, а галузь законодавства відсутня (таким чином ситуація постає із фінансовим правом, правом соціального забезпечення тощо) - галузь права в цьому випадку не кодифікована, а правові норми розміщені у різних нормативно-правових актах. Сама науковиця все ж вважає найбільш бажаним варіант, коли галузі законодавства за колом регульованих відносин збігаються з галузями права, «оскільки зближення двох систем сприяє ефективності дії всього правового механізму»[42]

Однак, на мою думку, у випадку із такою технологією як штучний інтелект все ж доречніше вносити зміни до окремих нормативно-правових актів. Адже щодо тих аспектів використання штучного інтелекту, які потребують чіткого регулювання (на взірець права інтелектуальної власності на результат роботи штучного інтелекту або ж аспектів, пов'язаних із захистом персональних даних), цілком достатньо існуючої законодавчої бази. Немає тих аспектів регулювання штучного інтелекту, для яких було б доречно створювати цілий окремий закон; для тих аспектів, щодо регулювання яких потенційно може виникнути необхідність закріплення певних правових норм, достатньо буде прийняття відповідних підзаконних нормативно-правових актів.

Таким чином це аргументується у Білій книзі: «Друге, у період відсутності юридично обов'язкового та спеціального закону зі штучного інтелекту важливим є дотримання наявних норм національного законодавства, які частково адресують використання систем ШІ. Це передусім стосується законодавства про захист персональних даних. Прикладом таких норм може бути право суб'єкта персональних даних на захист від автоматизованого рішення, яке має для нього правові наслідки. Звісно, із впровадженням обов'язкового регулювання ШІ на другому етапі відповідні положення будуть значно розширені та деталізовані. Разом з тим, відсутність такого закону не дає права не виконувати норми чинного законодавства, зокрема, законодавства про захист персональних даних».[41]

Цілями використання саме bottom-up підходу до нормативного регулювання штучного інтелекту в Україні є: підтримка конкурентоспроможності бізнесу, захист прав людини та євроінтеграція.[41]

Підтримка конкурентоспроможності бізнесу є важливою насамперед для того, аби не перешкоджати розвитку технологій у галузі штучного інтелекту та, відповідно, бізнесу та інновацій у цій сфері, а також для виходу українського бізнесу на міжнародні ринки.[41]

Захист прав людини просто необхідно зробити самостійною та відокремленою ціллю при підході до регулювання штучного інтелекту, оскільки штучний інтелект не лише сам по собі є середовищем, де можуть порушуватися

права людини, а й, по суті, інструментом, за допомогою якого випадки порушення прав людини можуть траплятися значно частіше.[41]

Третя ціль – євроінтеграція – пов’язана із першою. Однак, тут ідеться не лише про полегшення шляху для проникнення в Європу для українських бізнесу та технологій, а й для того, аби із моральної точки зору зробити Україну ще ближчою до ЄС. Як вказують самі розробники Білої книги, після усіх тих жертв, що їх приніс та продовжує приносити український народ задля інтеграції, ставати на цьому її шляху, обираючи шлях в розріз із європейським законодавством, навіть у тому випадку, якби ця частина цифрової економіки України мала певні економічні переваги від цього є неправильним. [41]

Із цією думкою погоджуються науковці. На їхню думку, приведення українського законодавства у відповідність до європейського є важливим для багатьох факторів: інтеграції, залучення інвестицій, допомоги бізнесу при виході на міжнародні ринки. Окрім цього, це допоможе досягти відповідність держави міжнародним стандартам та сприяння інноваціям, що є передумовою вступу до ЄС.[43]

1.3. Регулювання штучного інтелекту в міжнародно-правовому контексті та на рівні окремих держав

В. В. Бойко поділяє підходи регулювання штучного інтелекту в світі на три типи:

- європейський: регулювання дій як державних органів, так у приватних компаній в галузі штучного інтелекту;
- китайський: доволі суворий підхід;
- підхід США, Японії та Південної Кореї: відсутність суворого регулювання та відсутність державної монополії. [44]

Розвинені країни докладають доволі багато зусиль для того, аби у співпраці дослідити та врегулювати штучний інтелект як технологічне явище. Оскільки мережа Інтернет та технології є транснаціональними явищами, спільні зусилля держав є необхідними.

Серед прикладів таких ініціатив можна назвати Хіросімський процес. Хіросімським процесом є ініціатива з узгодження позицій держав G7 щодо управління передовими системами штучного інтелекту для збільшення переваг їхнього використання та зменшення пов'язаних із цим ризиків.[45] В результаті його роботи у жовтні 2023 року було опубліковано Міжнародні керівні принципи для організацій з розробки передових систем штучного інтелекту (The International Guiding Principles for Organizations Developing Advanced AI Systems) і Кодекс поведінки для організацій з розробки передових систем ШІ (The International Code of Conduct for Organizations Developing Advanced AI Systems).[46]

К. Ракитянська на основі аналізу тексту цих документів виділяє одинадцять базових принципів та заходів, якими потрібно керуватися при розробці, розгортанні та використанні штучного інтелекту:

- під час розробки систем штучного інтелекту необхідно вживати заходи внутрішнього та незалежного зовнішнього тестування заради виявлення, оцінки та зменшення ризиків протягом усього життєвого циклу штучного інтелекту;
- після розміщення системи штучного інтелекту на ринку потрібно виявляти та пом'якшувати їхні вразливі аспекти;
- публічно повідомляти інформацію про можливості використання систем штучного інтелекту, а також щодо обмежень такого використання задля забезпечення достатньої прозорості;
- розробники штучного інтелекту повинні звітувати та обмінюватися необхідною інформацією із іншими суб'єктами штучного інтелекту;

- розробники штучного інтелекту повинні розробляти, впроваджувати та розкривати політики управління штучним інтелектом, а також організаційні механізми для реалізації таких політик;
- розробники штучного інтелекту повинні інвестувати і впроваджувати засоби контролю безпеки протягом всього життєвого циклу систем штучного інтелекту;
- розробники штучного інтелекту повинні розробляти та запроваджувати надійні механізми автентифікації та верифікації контенту, щоб користувачі могли ідентифікувати контент, згенерованим штучним інтелектом;
- дослідження задля зменшення ризиків для суспільства та ефективних засобів пом'якшення негативних наслідків використання штучного інтелекту повинні бути пріоритезованими;
- розробки передових систем штучного інтелекту для вирішення глобальних проблем людства повинні бути пріоритезованими;
- необхідним є розроблення відповідних технічних стандартів на міжнародному рівні;
- необхідним є запровадження процедур для захисту персональних даних та інтелектуальної власності.[46]

Іншою ініціативою задля розвитку міжнародного регулювання штучного інтелекту був саміт з безпеки штучного інтелекту, який був проведений у Лондоні в листопаді 2023 року, у результаті якого 28 держав підписали Декларацію Блетчлі.[47]

Декларація Блетчлі зосереджується на двох важливих аспектах: значних глобальних можливостях і викликах, які створює штучний інтелект та постійній фактичній присутності штучного інтелекту у нашому повсякденному житті. У цій декларації також йдеться про необхідність міжнародного співробітництва для ефективного подолання ризиків, що їх несе за собою штучний інтелект. Результати такої співпраці повинні бути доступними для країн, що розвиваються, аби вони могли користуватися перевагами використання

штучного інтелекту безпечно та поінформованим способом – таким чином планується зменшити наявний цифровий розрив.[48]

Задля досягнення належного правового врегулювання штучного інтелекту держави дійшли згоди щодо вживання таких заходів: через зростання можливостей штучного інтелекту необхідно виявляти, аналізувати та контролювати науково підтвержені та доведені ризиками для безпеки, пов'язані із використанням штучного інтелекту; розробляти спільні політики, при цьому враховуючи можливі відмінності у підходах різних країн відповідно до їхньої правової бази; під час формулювання таких політик необхідно забезпечити прозорість, включити необхідні критерії, інструменти перевірки безпеки та розвивати можливості державного сектору. Також наприкінці Декларація підкреслює позитивний потенціал штучного інтелекту, а також зобов'язує до постійного глобального діалогу, досліджень і співпраці з метою відповідального використання штучного інтелекту та забезпечення його переваг для всіх.[48]

І. Реутов залишається скептичним та вважає, що: «хоча підписання Декларації Блетчлі продемонструвало значний крок до визнання потенційних загроз штучного інтелекту, єдина глобальна система регулювання поки що залишається недосяжною і консенсусу щодо точної структури такого регулювання ще немає».[47]

Ініціативу у міжнародному правовому регулюванні штучного інтелекту також виявляє ООН. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй у березні 2024 року одноголосно ухвалила першу глобальну резолюцію щодо штучного інтелекту, яка закликає країни захищати права людини, захищати персональні дані та контролювати штучний інтелект на предмет ризиків.[49]

Дана резолюція, серед іншого, наголошує, що права людини та основоположні свободи повинні поважатися, захищатися і заохочуватися протягом усього життєвого циклу систем штучного інтелекту, а також закликає всі держави-члени та, де це можливо, інші зацікавлені сторони утримуватися або припинити використання систем штучного інтелекту, які неможливо

експлуатувати відповідно до міжнародного права в галузі прав людини або які створюють надмірні ризики для здійснення прав людини, особливо тих, хто перебуває в уразливому становищі. Також резолюція підтверджує, що ті ж самі права, які люди мають в реальному житті, повинні бути захищені і в мережі, в тому числі протягом усього життєвого циклу систем штучного інтелекту. [49]

Також резолюція згадує права інтелектуальної власності у контексті штучного інтелекту, заохочуючи, де це доречно і доцільно, впровадження належних гарантій дотримання прав інтелектуальної власності, включаючи контент, захищений авторським правом, при одночасному сприянні інноваціям.[49]

Окрім загальних міжнародних ініціатив з урегулювання штучного інтелекту, також мають місце правові акти, що мають територіальні обмеження в дії.

Насамперед, варто згадати про AI Act, який став першим законодавчим актом для регулювання штучного інтелекту в Європі, що набув чинності 1 серпня 2024 року. Закон був запропонований Європейською комісією (вищим органом виконавчої влади Європейського союзу) у квітні 2021 року та схвалений Європейським Парламентом і Радою у грудні 2023 року. AI Act має на меті сприяти відповідальній розробці та впровадженню штучного інтелекту в ЄС, а також він є спрямованим на мінімізацію потенційних ризиків для здоров'я, безпеки та фундаментальних прав громадян.[20]

AI Act містить положення про заборонені практики, пов'язані зі штучним інтелектом (на кшталт використання штучного інтелекту для дискримінації певної групи людей), високоризикові системи штучного інтелекту, зобов'язання щодо прозорості суб'єктів створення штучного інтелекту відносно деяких систем штучного інтелекту, генеративні моделі штучного інтелекту, заходи для підтримки інновацій, урядове управління в сфері штучного інтелекту, відповідні кодекси поведінки та гайдлайни.[20]

Містить AI Act також положення про повагу та захист прав інтелектуальної власності, однак ці норми є доволі загальними, оскільки декларують необхідність дотримання прав інтелектуальної власності.

О. Г. Кожухар, аналізуючи AI Act, цитує дослідників, які стверджують, що хоч цей документ декларує важливі етичні стандарти та цінності, однак не містить імперативів, характерних для правового регулювання; натомість його швидше можна віднести до джерел «м'якого права», які не є новинкою у сфері штучного інтелекту – багато питань залишається на розсуд суб'єктів штучного інтелекту. Також науковець наводить твердження дослідників AI Act, які погоджуються «що питання розроблення та використання систем ШІ (як і багатьох інших технологій) виходитимуть за межі окремо взятої юрисдикції; тож науковці закликають законодавців до розроблення стандартів, які зможуть стати універсальними». Також О. Г. Кожухар вважає, що ці питання доречно врегулювати саме міжнародним правом, а також те, що активна роль у процесі становлення транснаціональних стандартів повинна належати міжнародним організаціям.[50]

Серед інших країн, на погляди на правове регулювання штучного інтелекту варто зважати, варто назвати США. Ця держава тривалий час інвестує у розвиток технологій та є батьківщиною багатьох техногігантів.

В загальному, деякі аспекти роботи штучного інтелекту в США регулюються спеціальним галузевим законодавством. Наприклад, ті питання, пов'язані зі штучним інтелектом, що стосуються захисту прав споживачів, регулюються американським Законом про Федеральну торгову комісію. Зокрема, це стосується регулювання тих систем штучного інтелекту, використання яких може вилитися у певні дискримінаційні практики чи введення споживачів в оману. Особливо це стосується реклами та використання даних споживачів.[51]

Щодо забезпечення прав людей щодо недискримінації у таких соціальних сферах як працевлаштування, кредитування тощо, то тут регулювання також здійснюється галузевим законодавством США; спеціальним організаціям (на

кшталт ЕЕОС) доводиться перевіряти системи штучного інтелекту, оскільки алгоритми, що застосовуються у згаданих сферах, можуть просувати певні дискримінаційні патерни [51] через те, що вони навчаються на даних, які вже можуть приховувати в собі упередження, а також процес прийняття рішень штучним інтелектом часто є непрозорим, що також потенційно може сприяти поширенню певних дискримінаційних наративів.

Щодо забезпечення прав людей на конфіденційність інформації щодо стану їхнього здоров'я та інших медичних даних, то у сфері штучного інтелекту, як і у інших, цей фактор регулюється Законом про мобільність та підзвітність медичного страхування.[51]

До спеціального законодавства, що стосується саме регулювання штучного інтелекту в США, можна віднести Білль про права на штучний інтелект, опублікований Білим домом у жовтні 2022 року. Цим Біллем, створеним Офісом науково-технічної політики, передбачено п'ять ключових принципів, якими слід керуватися всім суб'єктам штучного інтелекту на всіх етапах його життєвого циклу: при розробці, його розгортанні та використанні. За словами Білого дому, цей Білль створений для того, аби просувати бачення попереднього президента США Джозефа Байдена, захищати усіх людей від загроз, що їх несе епоха штучного інтелекту, а також використовувати сучасні технології для зміцнення та просування найвищих цінностей американців.[52]

Цей документ не створений сам по собі, а супроводжується спеціальним посібником, який включає в себе деталізований план, поділений на кроки, про те, як впровадити перелічені у Біллі принципи під час технологічного проектування.[52]

У Біллі про права на штучний інтелект передбачено такі принципи взаємодії зі штучним інтелектом протягом усього його життєвого циклу:

1. Системи штучного інтелекту повинні бути безпечними та ефективними.

Відповідно до цього принципу, автоматизовані системи штучного інтелекту повинні розроблятися із врахуванням позицій усіх зацікавлених сторін, зокрема, експертів у галузі штучного інтелекту для виявлення потенційних

ризиків та небезпек для прав людини, що може нести в собі така система штучного інтелекту.[52]

Системи штучного інтелекту не повинні створюватися з наміром, або передбачуваною змогою загрозувати безпеці певної групи людей чи людей загалом. Навпаки: вони повинні бути розроблені таким чином, аби превентивно попереджувати потенційну шкоду, що може виникнути внаслідок використання цієї системи штучного інтелекту протягом усього її життєвого циклу: від розробки та розгортання до використання.[52]

Перед етапом розгортання системи штучного інтелекту повинні проходити відповідне тестування для ідентифікації та зменшення ризиків. Окрім цього, в подальшому передбачається постійний моніторинг, що повинен підтверджувати, що показники безпечності та ефективності систем штучного інтелекту відповідно до їхнього цільового використання не змінилися, а також, що під час його використання дотримуються відповідні стандартів, характерних для галузі, у якій використовується система штучного інтелекту. Також завжди повинна бути збережена можливість припинення використання такої системи штучного інтелекту шляхом відмови від розгортання цієї системи, вилучення такої системи, якщо вона вже використовується тощо. На подальших етапах потрібно проводити незалежне оцінювання системи штучного інтелекту із подальшим звітуванням, за можливості оприлюднювати результати.[52]

2. Захист від дискримінації з боку алгоритмів.

Користувачі систем штучного інтелекту повинні бути захищені від дискримінації, що її можуть нести його алгоритми. Білль також дає визначення, що таке «алгоритмічна дискримінація» – це сприяння системами штучного інтелекту невинуватому відмінному (упередженому) ставленню до певної групи людей через їхні расові ознаки, колір шкіри, етнічну приналежність, стать та гендер, релігію, вік, національність, інвалідність чи будь-яку іншу подібну підставу. Для попередження алгоритмічної дискримінації такі суб'єкти як проєктувальними, розробники та впроваджувачі штучного інтелекту повинні, по-перше, займати проактивну позицію щодо недопущення їхніми алгоритмами

дискримінації, а, по-друге, вживати безперестанних заходів для захисту вразливих осіб і спільнот від неї. Для цього також необхідно використовувати та розробляти системи штучного інтелекту «у справедливий спосіб».[52]

3. Конфіденційність персональних даних.

Користувачі систем штучного інтелекту повинні бути захищені від зловживання щодо їхніх персональних даних та мати змогу контролювати, як вони використовуються. Користувачі повинні мати змогу обрати такі налаштування конфіденційності, які гарантуватимуть, що використовуватимуться тільки ті їхні персональні дані, використання яких є необхідним відповідно до ситуації. Проєктувальники, розробники та впроваджувачі штучного інтелекту перед обробкою персональних даних користувача повинні отримати його дозвіл на неї. Налаштування систем штучного інтелекту за замовчуванням не повинні бути такими, що порушують конфіденційність користувача чи будь-яким чином ускладнювати вибір користувача щодо надання дозволу на обробку його персональних даних – така згода повинна бути надана користувачем усвідомлено та належним чином.[52]

4. Попередження та роз'яснення.

Користувачі систем штучного інтелекту повинні бути обізнані з фактом її використання, розуміти яким чином вона сприяє досягненню саме тих результатів, яких сприяє. Проєктувальними, розробники та впроваджувачі автоматизованих систем штучного інтелекту мають обов'язок надавати загальнодоступну документацію про конкретну систему штучного інтелекту таким чином, щоб вона була подана достатньо простою мовою, включно із описом загального механізму функціонування моделі, роль автоматизації у цій моделі, вказувати інформацію про те, яка особа чи організація є відповідальною за таку систему штучного інтелекту, а також надавати пояснення результатів. Таке інформування повинне постійно оновлюватися, аби воно зберігало свою актуальності, а у разі внесення значних змін щодо умов використання чи ключових можливостей системи штучного інтелекту користувачі повинні також бути повідомленими. [52]

5. «Людська альтернатива».

Користувач системи штучного інтелекту повинен мати можливість звернутися до особи (людини), що зможе розглянути та вирішити проблему, з якою той зіткнувся. У користувача повинна бути можливість звернутися до людської альтернативи замість автоматизованої системи штучного інтелекту, якщо це можливо. Це стосується тих випадків, коли автоматизована система штучного інтелекту виходить з ладу, видає помилкові результати, або ж у користувача виникла потреба оскаржити її вплив на нього. Отже, така людська альтернатива повинна бути доступною, справедливою та ефективною. Особливо чутливим є це питання у тих сферах використання систем штучного інтелекту як кримінальне судочинство, трудова зайнятість, освіта, охорона здоров'я тощо. [52] Звісно, це пояснюється тим, що рішення, прийняте чи то системою штучного інтелекту, чи то людською особою, у цих сферах особливо сильно впливає на делікатні аспекти життя. Людина наділена такими можливостями як емоційний інтелект, емпатія та розуміння, чого не можна сказати про штучний інтелект. Отже, можливість отримання перегляду рішення автоматизованої системи штучного інтелекту, надто у перелічених (але не виключно) сферах є критично важливим для дотримання прав користувачів штучного інтелекту.

Іншим американським законом, що регулює штучний інтелект, є Закон про підзвітність алгоритмів. Цей Закон передбачає, що компанії, які створюють системи штучного інтелекту та надають до них доступ користувачам, повинні містити чіткі та прозорі пояснення щодо використовуваних ними алгоритмів, а також гарантувати їхню справедливість та неупередженість. Для пом'якшення наслідків навіть можливих упереджень компанії повинні проводити відповідне оцінювання своїх алгоритмів та вчинюваного ними впливу. [52]

Окрім законів, дії яких поширюються на всі Сполучені Штати Америки, мають місце також закони певних штатів, що регулюють питання, пов'язані зі штучним інтелектом. Оскільки США є за своєю суттю союзом федерацій (штатів), їхнє законодавство багато у чому автономне. Це стосується також питання регулювання штучного інтелекту. Наприклад, каліфорнійський Закон

про конфіденційність споживачів (ССРА) вимагає надавати споживачам інформацію про те, як збираються, використовуються та передаються їхні персональні дані, що стосується також систем штучного інтелекту [51]; нью-йоркський Закон про засоби автоматизованого прийняття рішень щодо працевлаштування зобов'язує ті компанії, що послуговуються автоматизованими засобами прийняття рішень, постійно оцінювати вплив систем штучного інтелекту, що ними використовуються для наймання працівників, на різні демографічні групи з метою виявлення в їхніх алгоритмах упереджень. [51]

Представником третього табору (із суворим регулюванням штучного інтелекту) є Китай. Серед законів, що регулюють штучний інтелект в Китаї, можна назвати Закон про захист даних Китайської Народної Республіки. У цьому Законі дуже помітно проглядається соціалістичне спрямування законодавчої політики Китаю, зокрема, у сфері штучного інтелекту. Наприклад, відповідно до статті 8 цього Закону під час обробки даних слід, окрім дотримання відповідних законів та інших нормативно-правових актів, ділової та професійної етики, необхідно також «поважати соціальну громадську мораль і етику»; також суб'єкти такої обробки даних зобов'язані брати на себе «соціальну відповідальність»; окрім цього, наголошується на тому, що не лише законні права та інтереси осіб не повинні бути порушеними, а й національна безпека та суспільні інтереси. [53] Стаття 13 цього Закону передбачає, що саме держава повинна координувати загальний розвиток і безпеку, наполегливо просувати безпеку даних шляхом розробки та використання даних і промислового розвитку тощо.[53]

Іншим нормативно-правовим актом, що регулює штучний інтелект у Китаї є запроваджене у 2023 році Тимчасове положення про адміністрування послуг генеративного штучного інтелекту. Це положення містить перелік заходів, що застосовуються до використання технології генеративного штучного інтелекту, що генерують контент (на кшталт зображень, аудіо, відео, тексту тощо) на території Китайської Народної Республіки. Відповідно до цього положення,

суб'єкти штучного інтелекту повинні дотримуватися китайського законодавства та таких принципів:

- дотримання соціалістичних цінностей, заборона створювати контент, що підбурює до повалення чинної влади, повалення соціалістичного режиму, сепаратизму, загрожує національній безпеці та національним інтересам, шкодить національному іміджу, національній єдності і соціальній стабільності, пропагує: тероризм, екстремізм, , етнічну ворожнечу та дискримінацію, насильство, «непристойність», «заборонену законодавством шкідливу та неправдиву інформацію»;
- вживання ефективних заходів для запобігання дискримінації за етнічною приналежністю, переконаннями, національністю, регіоном, таттю, віком, професією, станом здоров'я тощо суб'єктами створення та надання послуг штучного інтелекту;
- поваги до прав інтелектуальної власності та ділової етики , збереження комерційних таємниць та заборони використання технологій штучного інтелекту для недобросовісної конкуренції;
- поваги до прав та законних інтересів інших осіб, зокрема на повагу до честі, гідності та недоторканності репутації, заборони нараження фізичне та психічне здоров'я інших осіб на небезпеку;
- вживання заходів для покращення прозорості алгоритмів штучного інтелекту, підвищення точності та надійності створюваного контенту. [54]

Підсумовуючи основні визначальні риси китайського підходу до регулювання штучного інтелекту, дослідники зазначають, що централізований контроль над регулюванням штучного інтелекту, який здійснює китайський уряд за допомогою різних державних органів, забезпечує послідовність у такому регулюванні. Акцентом нормативно-правової бази є національна безпека та громадський порядок.[51]

На мою думку, такий підхід є не лише неефективним, а й порушує базові права людини на свободу вираження своїх поглядів. Неефективність проявляється у тому, що неможливо суворо регламентувати розвиток технологій, оскільки прогрес у цій сфері є надто стрімким; у свою чергу надмірне державне втручання його гальмуватиме, що може призвести до негативних наслідків. Через яскраво виражене соціалістичне спрямування згаданих нормативно-правових актів під загрозою опиняються особи із політичними поглядами, що відрізняються від соціалістичних. Можна зробити висновок, що китайське законодавство у сфері штучного інтелекту насамперед спрямоване на захист держави та її іміджу від потенційних загроз, аніж прав людини.

Для того, аби запровадити ефективне регулювання штучного інтелекту, фахівці радять враховувати, серед іншого, такі фактори при розробці відповідної державної політики:

- наявність доступу до достатніх предметних знань у суб'єкта регулювання з метою успішного впровадження, виконання та моніторингу;
- політика щодо регулювання ризиків, пов'язаних із технологіями штучного інтелекту, повинна бути чіткою та однозначною;
- вивчення способів застосування впливу цієї політики на сторонніх постачальників продуктів та послуг, пов'язаних зі штучним інтелектом;
- участь суб'єктів владних повноважень у багатосторонніх процесах задля забезпечення ефективності державного регулювання такої транснаціональної технології як штучний інтелект. [55]

***

Отже, з усього наведеного вище, можна зробити висновок, що першим важливим кроком для належного нормативного врегулювання штучного інтелекту є надання йому відповідного визначення, що, у свою чергу, неможливо

зробити без врахування його технічної природи, механізму взаємодії із користувачем та можливостей для його використання.

У Законі України «Про авторське право та суміжні права», говорячи про право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, вочевидь, послуговується одним наявним у Законі визначенням поняття «комп'ютерна програма» як для штучного інтелекту, що генерує такі твори, так і для комп'ютерної програми як об'єкта авторського права. Однак, таке ототожнення понять «штучний інтелект» та «комп'ютерна програма» є надмірним спрощенням, оскільки більшість комп'ютерних програм не є спрямованими на виконання завдань, з якими зазвичай може впоратися лише людський інтелект.

Взаємодія штучного інтелекту із користувачем включає в себе: отримання запиту від користувача; аналіз запиту на наявність ключових понять та визначення їхньої семантики; за необхідності – пошук додаткової інформації у інших джерелах; формулювання та надання відповіді, релевантної до отриманого запиту.

Створенням належної дефініції штучного інтелекту займалися науковці, правники та експерти зі штучного інтелекту. Зокрема, одне з таких визначень розробила незалежна група експертів зі штучного інтелекту AI HLEG, створена Європейською комісією у 2018 році. Його перевагою є опис технічних аспектів роботи штучного інтелекту.

Також визначення штучного інтелекту розміщено у Акті про штучний інтелект (AI Act). У ньому, зокрема, перелічені приклади результатів, які може згенерувати штучний інтелект: прогнози, контент, або рішення, які можуть впливати на фізичне чи віртуальне середовище.

В українському законодавстві дефініцію штучного інтелекту можна знайти у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р.

Отже, з усього вказаного вище можна зробити висновок, що можна виділити 3 основних державних підходи до регулювання штучного інтелекту: регулювання дій державних органів і приватних компаній (європейський підхід), поверхневе регулювання та відсутність державної монополії (або є підхід США), порівняно суворе державне регулювання технологій (китайський підхід).

Для європейського підходу типовим є такий характер нормативно-правових актів, що радше нагадує джерела так званого «м'якого права». Основним серед таких актів є AI Act, який містить, зокрема, такі положення: положення про заборонені практики, пов'язані зі штучним інтелектом (на кшталт використання штучного інтелекту для дискримінації певної групи людей), високоризикові системи штучного інтелекту, зобов'язання щодо прозорості суб'єктів створення штучного інтелекту щодо деяких систем штучного інтелекту, генеративні моделі штучного інтелекту, заходи для підтримки інновацій, урядове управління в сфері штучного інтелекту, відповідні кодекси поведінки та гайдлайни.

У США штучний інтелект регулюється, насамперед, відповідними нормами галузевого законодавства. Серед ключових нормативно-правових актів можна назвати Білл про права на штучний інтелект, яким передбачено п'ять ключових принципів, якими слід керуватися всім суб'єктам штучного інтелекту на всіх етапах його життєвого циклу: при розробці, його розгортанні та використанні. Серед них: безпечність та ефективність систем штучного інтелекту, захист від дискримінації з боку алгоритмів, конфіденційність персональних даних користувача, попередження та роз'яснення щодо алгоритмів штучного інтелекту, право на перегляд людиною скарг на роботу чи результати роботи штучного інтелекту (право на «людську альтернативу»)

У Китаї штучний інтелект порівняно сильно регулюється державою. Велика увага у цьому регулюванні виділяється дотриманню розробниками штучного інтелекту соціалістичних цінностей та забороні створювати контент, що підбурює до повалення чинної влади та соціалістичного режиму, сепаратизму, загрожує національній безпеці та національним інтересам, шкодить

національному іміджу, національній єдності і соціальній стабільності, пропагує тероризм та екстремізм.

Україна у творенні своєї системи правових норм для регулювання штучного інтелекту орієнтується на європейський підхід. Кінцевою метою роботи Кабінету Міністрів України та Міністерства цифрової трансформації у цій сфері є імплементація AI Act. Обрання європейського підходу та орієнтування на нього є важливим з таких причин: інтеграція України до Європейського Союзу (відповідно, гармонізація українського та європейського законодавств та запровадження європейських стандартів та етичних підходів); орієнтація європейського підходу на права людини, що є важливим для розбудови в Україні демократичного суспільства; економічна вигода (підвищення інвестиційної привабливості та поглиблення співпраці із європейськими країнами, покращення доступу до ринку технології ЄС).

На шляху до запровадження європейського підходу Міністерство цифрової трансформації робить багато кроків для поглиблення співпраці із усіма зацікавленими суб'єктами та публікує рекомендації і роз'яснювальні документи (зокрема, Дорожню карту з регулювання штучного інтелекту в Україні та Білу книгу з регулювання штучного інтелекту в Україні).

Таким чином, українське законодавче регулювання штучного інтелекту зараз проживає активний етап становлення із орієнтуванням на європейський підхід.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВА ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ, ЗГЕНЕРОВАНИХ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

2.1 Теоретичні підходи щодо правової охорони об'єктів, згенерованих системами штучного інтелекту

Оскільки генеративний штучний інтелект уже роками є невід'ємною частиною життя людей, він проник в усі його сфери: від творчості і навчання до правозастосування. Він може генерувати надзвичайно різноманітний контент: від тексту до зображень, аудіо та відео. Можливості штучного інтелекту дуже залежать від мети його створення та завдань, які перед ним ставлять.

Одним із факторів впливу штучного інтелекту на життя людини є виникнення курйозних запитань щодо того, чи може штучний інтелект вважатися творцем – тобто, чи можна вважати його, зокрема, автором творів.

Відомі випадки, коли творіння штучного інтелекту прирівнювалися до творів мистецтва та ставали предметами виставок, експонатами художніх галерей тощо. Наприклад, портрет Алана Тюрінга, згенерований штучним інтелектом, на аукціоні продали за 1,1 млн доларів США. Спершу відповідна система штучного інтелекту інтерпретувала фотографію Алана Тюрінга, після чого створила 15 окремих картин. На їх основі було згенеровано єдину картину, яку надрукували на тривимірному принтері. Після цього спільними зусиллями асистентів художньої студії та тієї ж системи штучного інтелекту картину було фіналізовано та доведено до рівня шедевру [56].

Відповідно, доволі очевидно виникає запитання: чи може вважатися штучний інтелект суб'єктом права інтелектуальної власності? Якщо так, то який саме правовий режим розповсюджується на творіння штучного інтелекту, зокрема, чи можуть вважатися такі творіння творами, що охороняються авторським правом?

Для надання відповідей на ці питання, слід зрозуміти, чи можна вважати штучний інтелект творцем об'єктів інтелектуальної власності.

На сьогодні найбільш поширеною є думка, що виключно людина може бути суб'єктом права інтелектуальної власності. Саме така позиція є закріпленою в українському законодавстві. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» «автор - фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір»[7].

Відповідно до статті 199 Цивільного кодексу України, результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності створюють цивільні права та обов'язки відповідно до книги четвертої цього Кодексу та інших законів.[57]

Т. Вахонєва визначає інтелектуальну діяльність як «свідому раціональну, осмислену діяльність людини шляхом використання розуму, результатом якої є дослідження законів природи, створення творів науки, літератури, мистецтва, здійснення осмисленої практичної діяльності в різних сферах суспільного життя». Окрім цього, науковиця вказує, що зазвичай інтелектуальна діяльність включає в себе і творчу [58].

Щодо визначення поняття «творча діяльність», то воно міститься у Законі України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки». Згідно із ним, творча діяльність - індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність. Однак, воно орієнтується саме на результат, а не на процес і специфіку самої діяльності, як попередня дефініція. Отже, аби провести різницю між штучним та людським інтелектом та визначити здатність останнього до інтелектуальної та творчої діяльності, на нього посилались недостатньо.

На мою думку, найдоцільніше погодитися із Т. Вахонєвою та вважати творчу та інтелектуальну діяльність як передумови створення об'єкта інтелектуальної власності невід'ємними один від одного. Адже з одного боку, створення об'єкта авторського права включає багато творчої праці, водночас воно неможливе без інтелектуального вкладу, адже автор завжди вкладає у свої

твори певну семантику, обігрує та відображає певну тему і своє ставлення до неї, проголошує власну позицію. Особа, яка створює торговельну марку, намагається зробити її водночас і привабливою для покупця, і «закодувати» в ній певну інформацію про свій бренд. Винахідник, окрім включення до винаходу технічних аспектів його роботи, також думає про можливості використання його винаходу та створює щось нове, чого не існувало раніше. Усе це є прикладами поєднання інтелектуальної та творчої діяльності. Як сказано у наведеній вище цитаті, це свідомо, раціональна та осмислена діяльність людини.

Аналізуючи питання проблематики авторського права на об'єкти, створені тваринами, В. О. Савченко виражає незгоду із тим, що творча та інтелектуальна діяльність повинна бути усвідомленою, принаймні у сфері інтелектуальної власності. Він посилається на те, що, оскільки авторське право на твір виникає з моменту його створення, тобто, з моменту надання йому будь-якої об'єктивної форми, усвідомлена діяльність людини при цьому не обов'язкова; при цьому він згадує той факт, що чимало всесвітньо відомих письменників створювали свої шедеври, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння – тобто, у не цілком притомному стані [61, с. 142].

Однак, із цим неможливо погодитися з огляду на те, що перебування автора в стані алкогольного сп'яніння не відмінняє факту наявності в нього творчого задуму та подальше втілення цього творчого задуму у матеріальному вираженні.

Г. Брославська наводить такі переваги штучного інтелекту над людським: «має кращу пам'ять; може отримувати та аналізувати велику кількість інформації; має велику швидкість обробки інформації; може обчислювати, аналізувати та виконувати завдання невтомно та цілодобово; має набагато вищу ефективність у виконанні широкого діапазону цінних функцій; не чутливий до впливу емоції, почуття, бажання, потреб та інші фактори, які часто заважають людям приймати раціональні рішення» [62, с. 184-186].

Однак, можливість із математичною точністю аналізувати колосальні обсяги інформації ще не є усім, що становить собою інтелект. Людський інтелект

також здатний до створювання результатів, яких не існувало раніше, за допомогою інтелектуальної та творчої праці.

Відповідно, оскільки штучний інтелект не може бути автором, до об'єктів, «створених» штучним інтелектом, використовують термін «згенеровані». «Генерувати» є більш технічним, автоматизованим терміном, аніж терміни «створювати» та «творити». На відміну від людини, штучний інтелект працює за алгоритмами, а не керується творчим натхненням, інтерпретуючи свої емоції та життєвий досвід. Як влучно зауважує А. Штефан: «Випадковий і несподіваний для людини вибір, який робиться комп'ютером в процесі генерування певного об'єкта, це не що інше, як виконання завдання відповідно до вбудованих інструкцій. Здатність робити випадковий вибір з-поміж проаналізованих даних — це функція, запрограмована в ШІ, а не результат волевиявлення, яке в принципі не властиве комп'ютеру. ШІ не відчуває якогось ставлення до об'єктів, які ним генеруються, і не прагне виразити що-небудь у своєму творінні. Навіть якщо у майбутньому буде розроблено ШІ, що буде здатним самотійно прийняти рішення про створення певного об'єкта і робити щось, не передбачене його програмними кодами, він залишатиметься комп'ютерною програмою, яка хоч і матиме більше властивостей і вищий ступінь автономії, однак продовжуватиме приймати рішення на основі технічних розрахунків. Комп'ютер ніколи не матиме аналога внутрішнього світу людини і не зможе відчувати потребу у самовираженні, а тому його творіння будуть позбавлені того особистого дотику, яким характеризуються людські твори» [72]. Штучний інтелект обчислює уже наявну інформацію та комбінує її, застосовуючи уже наявні зразки творів, на яких він «навчався». Таким чином, термін «згенеровані» є єдино можливим для застосування, коли йдеться про об'єкти, згенеровані штучним інтелектом.

Однак, навіть попри те, що штучний інтелект не може бути автором сам по собі, постає необхідність визначення правового режиму об'єктів, згенерованих штучним інтелектом. Згенерований штучним інтелектом контент може приносити прибуток, тож виникає необхідність встановлення того, кому належать майнові права на нього. Також важливим є визначення чи виникають

на контент, згенерований штучним інтелектом, немайнові права інтелектуальної власності. Окрім цього, як вже було зазначено у попередньому розділі, системи штучного інтелекту можуть нести чималі ризики для прав людини, тож часом із доволі високою ймовірністю можуть їх порушувати. Тому необхідно мати можливість встановити, хто нестиме відповідальність за таке можливе порушення.

Всесвітня організація інтелектуальної власності не надає чітких рекомендацій щодо того, який саме правовий режим повинен поширюватися на об'єкти, згенеровані штучним інтелектом. У своєму посібнику «Генеративний ШІ через призму інтелектуальної власності» ВОІВ вказує: «Незрозуміло чи може новий контент, створений інструментами ШІ, на кшталт тексту, зображень чи інших творчих об'єктів, бути захищеним правами інтелектуальної власності і, якщо так, то хто є власником цих прав. Навіть, якщо результати роботи ШІ не захищені правами інтелектуальної власності, можуть існувати договірні положення, які регулюють їхнє використання»; «Існування прав інтелектуальної власності на результати генеративного ШІ та володіння такими правами не є чітко визначеними. Підприємствам і організаціям варто намагатися досягнути ясності з цього приводу у договірних документах та використовувати генеративний ШІ тільки у тих випадках, коли право власності на результати його діяльності не має вирішального значення для їхньої бізнес-моделі» [63].

Однак, на мою думку, навряд чи можливо та й доречно загалом уникати використання об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, оскільки це позбавляє юридичних і фізичних осіб багатьох потенційних можливостей та суттєво зменшує їхнє бажання займатися розвитком технологій штучного інтелекту чи інвестувати в нього. Це, у свою чергу, може негативно вплинути на розвиток технологій штучного інтелекту в Україні загалом.

Отже, встановлення правового режиму об'єктів, згенерованих штучним інтелектом є необхідним також і з більш глобальних мотивів. Ю. М. Капіца під час дослідження цього питання виділяє доволі різноманітні підходи: охорона суміжними правами для окремих об'єктів, згенерованих штучним інтелектом,

охорона авторським правом; застосування права *sui generis*; відсутність правової охорони [60].

Підхід 1: охорона суміжними правами для окремих об'єктів.

Аргументом на користь цього підходу є відсутність вимоги оригінальності до об'єктів суміжних прав; суміжні права можуть застосовуватися для надання охорони аудіовізуальним об'єктам, записам передач, створеним за допомогою штучного інтелекту; без правової охорони у такому випадку залишаються згенеровані штучним інтелектом текстові об'єкти тощо [60].

Однак, суміжні права поширюються на вичерпний перелік об'єктів; відповідно до частини 1 статті 34 Закону України «Про авторське право та суміжні права» це: виконання; фонограма; відеограма; програма організації мовлення.[7] Суміжні права захищають тих суб'єктів, що забезпечують створення творів, які стають доступними для публічного використання. Окрім того, такий підхід не охоплює ряд можливих результатів, згенерованих штучним інтелектом (на кшталт тексту).

Підхід 2: охорона авторським правом.

На мою думку, хоч інститут авторського права є за своєю суттю найближчим до природи об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, їх регулювання авторським правом є неможливим. Як вже було згадано раніше, згідно із частиною 1 статтею 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» «автор - фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір». Тобто, автором не можна вважати ні штучний інтелект сам по собі, ні розробника чи користувача конкретної системи штучного інтелекту – оскільки вони не створюють твір своєю творчою та інтелектуальною діяльністю безпосередньо.

У справі «IceTV Pty Ltd v Nine Network Australia Pty Ltd [2009] HCA 14» Верховний суд Австралії вказав на творчій діяльності автора як невід'ємній умові виникнення авторського права: «Багато було написано про різні стандарти оригінальності в контексті ступеня або виду «майстерності та праці», які, як стверджується, необхідні для того, щоб твір можна було вважати «оригінальним» твором, на який існуватиме авторське право. «Працьовите

збирання» або «піт чола», з одного боку, і «творчість», з іншого, розглядалися як антиномії в певному вигляді взаємовиключних стосунків у розумових процесах автора або спільних авторів. Однак вони є спорідненими аспектами розумового процесу, який створює об'єкт, літературний твір, особливу форму вираження, яку захищає авторське право. Складна компіляція чи наративна історія майже напевно вимагатиме значних навичок і праці, які включають як «старанне збирання», так і «творчість», у сенсі вимоги до оригінальної продуктивної думки для створення вираження, включаючи відбір і розташування матеріалу» [64].

Суд справедливості Європейського Союзу у справі *Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others* зробив висновок, що фотографія є інтелектуальним творінням автора, оскільки відображає його особистість, виражає його вільний і творчий вибір при створенні цієї фотографії [65].

Із позицією про те, що об'єкти, згенеровані штучним інтелектом, повинні захищатися авторським правом, не погоджується також Бюро авторських прав США. Спершу, у вересні 2022 року було зареєстровано як об'єкт авторського права комікс американської авторки Кріс Каштанової «Зоря світанку», а згодом Бюро відкликало своє рішення [66]. Обґрунтовано це було тим, що процес, за допомогою якого користувач штучного інтелекту отримує результат свого запиту, відрізняється від процесу роботи художника, письменника чи фотографа. Хоча неймережа керується вказівками користувача, однак весь процес не контролюється користувачем у достатній мірі, аби той міг передбачити його результат заздалегідь. З огляду на це, користувачі штучного інтелекту не є авторами згенерованих технологією зображень; адже автором твору є той, хто фактично сформував зображення (Бюро авторських прав називає таку особу «головним розумом»). Той, хто задає неймережі запит, не є «головним розумом». Підказки щодо зображення впливають на його генерацію, але не диктують фінального результату; користувач може «скеровувати» штучний інтелект у правильному напрямку, однак, через значну автоматизованість роботи штучного інтелекту його користувачі не мають достатньо контролю над її результатами аби розглядати їх як «головний розум» [67].

Підхід 3: застосування права sui generis.

О. Спесивцева роз'яснює, що право sui generis є спеціальним правовим режимом, що поширюється на ті випадки, коли об'єкт не підпадає під регулювання авторським правом через відсутність належного рівня оригінальності; його суттєвою перевагою є можливість визначати зміст регулювання відповідно до особливостей та розвитку систем штучного інтелекту[68].

Підхід 4: відсутність правової охорони.

За цим підходом об'єкти, згенеровані штучним інтелектом об'єкти, не набуватимуть правової охорони та можуть використовуватися без обмежень [60]. З одного боку, такий підхід не дозволить ототожнювати результат людської творчості (тобто об'єкт авторського права) та продукт генерації штучного інтелекту у відповідь на заданий запит, сприятиме вільному поширенню згенерованих об'єктів тощо. Однак, як вже було згадано вище, відповідні суб'єкти прав інтелектуальної власності не матимуть належних їм майнових прав, тож будуть незахищеними.

Українське законодавство дає доволі чітку відповідь щодо того, який правовий режим застосовується для об'єктів, згенерованих штучним інтелектом. Відповідно до статті 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» авторським правом не охороняються: розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право особливого роду (sui generis). Бази даних, що не є оригінальними, а також неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (програмами), охороняються правом особливого роду (sui generis)[7].

2.2 Природа прав sui generis

Вираз «*sui generis*» походить із латини та означає «єдиний у своєму роді»[69]

В українське законодавство поняття прав *sui generis* було введено нещодавно. Чинний Закон України «Про авторське право та суміжні права» № 2811-IX, що містить відповідне нормативно-правове регулювання, було прийнято у грудні 2022 року на зміну старому Закону № 3792-XII із такою ж назвою, який був прийнятий у грудні 1993 року[7].

Відповідно до статті 33 Закон України «Про авторське право та суміжні права», неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Важливим є зауваження законодавця, що твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою[7].

У першому випадку комп'ютерна програма генерує результат (текст, зображення, аудіо тощо) без впливу людини на такий процес. У другому випадку твір буде створюватися за рахунок інтелектуальної та творчої праці автора, який впливає на вибір творчих рішень, контролює та спрямовує процес, при цьому послуговується комп'ютерною програмою як інструментом для власної творчості. Такий об'єкт вже може вважатися твором та підлягати охороні авторським правом на рівні із іншими його об'єктами [70].

Із наведеної вище законодавчої дефініції можна виділити такі ознаки об'єкта права *sui generis*:

1. Такий об'єкт є неоригінальним;
2. Такий об'єкт відрізняється від існуючих подібних об'єктів;
3. Такий об'єкт утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в його утворенні.

Щодо неоригінальності об'єкту, то ця ознака є невід'ємною через дві причини: насамперед, як вже було обґрунтовано вище, оригінальними можуть

вважатися виключно об'єкти, створені людиною за допомогою її інтелектуальної та творчої праці, а, окрім цього, це пов'язано із механізмом роботи штучного інтелекту, який також було описано вище – він генерує нові зображення виключно базуючись на тих даних, які вже отримав та проаналізував.

На думку науковців, у разі виникнення судового (та й не лише судового спору) факт оригінальності (автори статті «Право *sui generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою: новели правового регулювання» послуговуються доволі зручним терміном «відмінність»; з огляду на наведене у попередньому абзаці, такий термін є чи не доцільнішим за, власне, термін «оригінальність») потрібно буде встановлювати шляхом проведення судової експертизи. Це обґрунтовується таким: «Лише судовий експерт має право визначити наявність/відсутність «відмінності» від інших об'єктів авторського права, суміжних прав, які вже існують на момент генерування. Фактично у цьому випадку проводимо аналогію з твором, що, як презюмується, створений творчою працею. Тому і обов'язок спростування відсутності відмінності від інших об'єктів буде покладено на опонента в судовому процесі (таким опонентом може бути як позивач у справі про захист своїх, наприклад, авторських прав, так і відповідач, який захищається від позову про припинення порушення прав на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою)» [71].

Щодо другої ознаки, то Л. Тарасенко та О. Дорошенко зазначають, що, попри те, що об'єкт називається і трактується як неоригінальний, він повинен відрізнитися від подібних об'єктів. Науковці називають цей критерій «умовною новизною» – згенерований об'єкт повинен бути іншим, новим, порівняно з рештою об'єктів [71]. На мою думку, умовною така новизна є, по-перше, через те, що загалом новизна не виділена в українському законодавстві як окрема необхідна умова охороноздатності об'єктів авторського права чи об'єктів права *sui generis* як, наприклад, для винаходів і корисних моделей; а, по-друге, через те, що такі об'єкти у будь-якому випадку не вважаються оригінальними, тож не йдеться про абсолютну новизну, а лише про відмінність одного неоригінального об'єкта від інших неоригінальних об'єктів.

Щодо ознаки «такий об'єкт утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в його утворенні», то А. Штефан із цього приводу зауважує, що, оскільки наразі технологій із повністю автономним функціонуванням штучного інтелекту не існує, людина апіорі бере участь у процесі генерування таких неоригінальних об'єктів. У випадку із об'єктами права *sui generis* таке людське втручання полягає у тому, що людина налаштовує штучний інтелект, завантажує у нього дані на етапі його навчання. Однак, зміст самого об'єкта є повністю згенерованим комп'ютером, без безпосередньої участі людини [72].

Як вже було згадано вище, відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права», твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою[7].

Науковці із ДВНЗ «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» включають твори, створені із використанням комп'ютерних технологій до категорії «комп'ютерне мистецтво». На їхню думку, це визначення «включає в себе як твори традиційного мистецтва, перенесені в нове середовище, на цифрову основу, яка імітує початковий матеріальний носій (коли, наприклад, за основу береться відсканована або цифрова фотографія), або створені спочатку із застосуванням комп'ютера, так і принципово нові види художніх творів, основним середовищем існування яких є комп'ютерне середовище» [73]. Отже, у цьому випадку комп'ютерні технології виступають виключно як інструмент, знаряддя у руках митця. Не вважати такі об'єкти творами (об'єктами авторського права) було б настільки ж неправильно, як і не вважати творами картини, створені за допомогою пензля та фарб чи літературні твори, написані в електронному вигляді за допомогою персональних комп'ютерів.

Відповідно до п. 6 ч. 1 та ч. 3 ст. 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» авторським правом, серед інших об'єктів, не охороняються бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право особливого роду (*sui generis*)[7].

Отже, об'єктами права *sui generis* є бази даних, що не є оригінальними, а також неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (програмами).

Згідно із частиною 2 статті 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права» суб'єктами права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, можуть бути особи, яким належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на передбачену частиною першою цієї статті комп'ютерну програму - автори такої комп'ютерної програми, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці передали (відчужили) майнові права на комп'ютерну програму або правомірні користувачі комп'ютерної програми. Договором можуть визначатися умови належності права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані відповідними комп'ютерними програмами[7].

І. Є. Якубівський критикує цю норму закону, стверджуючи, що формулювання «можуть бути» є недоречним, оскільки сприяє правовій невизначеності, окреслюючи лише потенційне коло суб'єктів, які можуть набувати право особливого роду на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою [70].

Однак, я не повністю погоджуюся із критикою науковця. Закон України «Про авторське право та суміжні права», ідучи в ногу з тенденціями нормативно-правового регулювання штучного інтелекту, не встановлює чітких рамок щодо того, хто є суб'єктом прав інтелектуальної власності на об'єкт, згенерований штучним інтелектом. На мою думку, це зроблено тому, що регулювання питання приналежності такого контенту доволі різноманітне та велике значення тут має політика конкретної компанії – надавача послуг зі штучного інтелекту; видається, що таким чином законодавець вирішив унеможливити недоліків незрушного законодавства у сфері технологій штучного інтелекту, які зараз перебувають у фазі надзвичайно стрімкого розвитку.

Наприклад, компанія OpenAI у своїх Умовах використання вказує таке: «Ваш контент. Ви можете надавати вхідні дані до Сервісів («Вхідні дані») та

отримувати вихідні дані від Сервісів на основі Вхідних даних («Вихідні дані»). Вхідні дані та Вихідні дані разом називаються «Контентом». Ви несете відповідальність за Контент, зокрема за забезпечення того, щоб він не порушував жодного чинного законодавства або цих Умов. Ви заявляєте та гарантуєте, що маєте всі права, ліцензії та дозволи, необхідні для надання Вхідних даних до наших Сервісів. Право власності на контент. У відносинах між вами та OpenAI, і в обсязі, дозволеному чинним законодавством, ви (а) зберігаєте свої права власності на Вхідні дані та (б) володієте Вихідними даними. Цим ми передаємо вам усі наші права, право власності та частку, якщо такі є, на Вихідні дані». Однак, компанія зазначає, що може використовувати контент «для надання, підтримки, розвитку та вдосконалення наших Сервісів, дотримання чинного законодавства, забезпечення виконання наших умов і політик, а також забезпечення безпеки наших Сервісів» [74].

Схожі правила встановила компанія Anthropic: «За умови дотримання вами наших Умов, ми передаємо вам усі наші права, право власності та частку, якщо такі є, на Вихідні дані»; однак, у цієї компанії також зберігається право використовувати контент (зокрема, і згенерований) для навчання власних моделей штучного інтелекту [75].

Компанія Midjourney вказує, що усім згенерованим контентом володіє користувач, за кількома винятками: на права користувача поширюються зобов'язання за Умовами надання послуг чи права третіх осіб; для отримання прав на згенерований контент компанією з річним доходом понад 1 000 000 доларів США чи її співробітником необхідна підписка на певні платні тарифні плани; при масштабуванні зображень інших осіб їхні авторські права зберігаються. Також компанія радить консультуватися з юристом для з'ясування правової регулювання у кожній окремій юрисдикції [76].

Цю думку підтвердив начальник відділу розвитку креативних секторів економіки Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій Дмитро Дорошенко. За його словами, одна з тенденцій регулювання питання виникнення прав інтелектуальної власності на неоригінальні об'єкти,

згенеровані штучним інтелектом, зводиться до того, що розробники нейромереж самі намагаються врегулювати цей ринок, при цьому поводячись доволі обережно, щоб не порушувати прав авторів. Відповідно, український законодавець свідомо пішов на те, щоб встановити, що умови приналежності прав *sui generis* можуть визначатися договором; коли користувач ставить галочку у відповідному інтерактивному полі на вебресурсі із вбудованим штучним інтелектом, він цим підтверджує свою згоду із умовами використання конкретної моделі штучного інтелекту – таким чином мільйони користувачі укладають із суб'єктом надання послуг штучного інтелекту договір приєднання. Аналізуючи дане питання, Д. Дорошенко зазначає: «Відтак, це саме той випадок, коли український користувач може заявити про своє право *sui generis* щодо згенерованого контенту. Тож на сьогодні головний висновок в тому, що дійсно – наявність такого права визначається саме розробником ШІ-генератора і перед тим, як заявити про своє право особливого роду, потрібно достеменно ознайомитися з умовами використання програми».[77]

Окрім зазначеної вище критики, І. Є. Якубівський також зауважує: «сама по собі належність особі майнових прав інтелектуальної власності на комп'ютерну програму чи права на її використання за ліцензійним договором не може бути достатнім для визнання за такою особою статусу суб'єкта права особливого роду на згенерований такою комп'ютерною програмою об'єкт».[70]

Однак, як буде детальніше розглянуто згодом, українське законодавство не передбачає виникнення у суб'єктів прав особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, особистих немайнових прав. Як було обумовлено вище, за генеруванням штучним інтелектом неоригінальних об'єктів немає так званого «головного розуму», тож ототожнення у цьому випадку термінів «суб'єкт прав особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою» та «володілець майнових прав інтелектуальної власності на комп'ютерну програму чи права на її використання за ліцензійним договором» є виправданим.

Враховано українським законодавством (а саме – згаданою вище статтею 33) також і права осіб, на творах або неоригінальних об'єктах, згенерованих комп'ютерною програмою яких було треновано штучний інтелект:

- у разі якщо неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, є результатом використання об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав, відповідний суб'єкт користується правом особливого роду (*sui generis*) на такий неоригінальний об'єкт, за умови дотримання ним прав суб'єкта (суб'єктів) авторського права або суміжних прав, твір (твори) або об'єкт (об'єкти) суміжних прав якого зазнав (зазнали) використання у процесі генерування такого неоригінального об'єкта;
- у разі якщо неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, є результатом використання іншого охоронюваного неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою, відповідний суб'єкт користується правом особливого роду (*sui generis*) на цей об'єкт, за умови дотримання ним прав суб'єкта (суб'єктів) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, неоригінальний об'єкт якого зазнав використання у процесі генерування нового неоригінального об'єкта[7].

Щодо обсягу прав на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою (програмами), то Закон України «Про авторське право та суміжні права» передбачає, що у результаті утворення неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою, особисті немайнові права не виникають. У той же час обсяг майнових прав суб'єкта права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, є тотожним майновим правам суб'єкта авторського права[7].

Досліджуючи характер особистих немайнових прав фізичної особи у галузі інтелектуальної власності, О. І. Харитонova визначає, що особисті немайнові права як цивільно-правова категорія зумовлені своєю власною природою, оскільки у своїй переважній частині вони виражають природні права людини та

є невід'ємною частиною правового статусу людини. Окрім того, що більшість немайнових прав є природною властивістю фізичної особи, вони набувають подвійного значення після їх нормативно-правового закріплення, адже виступають і як елемент правового статусу приватної фізичної особи, так і як об'єкт цивільних прав.[78]

Оскільки неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом, не є творінням людини, ні у кого не виникає особистих немайнових прав людини, що є за своєю суттю тісно пов'язаними із конкретною особистістю. Саме з огляду на це вони не можуть бути відчуженими або ж переданими у спадок.

Відповідно, суб'єкт прав на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, володіє лише комплексом майнових прав, що є тотожними майновим правам автора.

В. Микитин звертає увагу на центральний характер майнових прав творця у законодавстві про інтелектуальну власність, називаючи їх «основним ядром серед усіх інших його прав»; також науковець притримується позиції, що саме майнові права дають творцю та його правонаступникам можливість одержати матеріальні блага, які і виступають основними стимулами творця створювати об'єкти інтелектуальної власності.[79] Із цією думкою в контексті прав інтелектуальної власності (а надто – авторського права, з ким порівнюють право *sui generis*) можна погодитися лише частково: справді, можливість отримати матеріальну вигоду від результатів власної інтелектуальної та творчої праці є чинником, що заохочує осіб творити, однак чимало творців не планують заробляти на своїх творах, а творять з метою самовираження.

Однак, у контексті прав особливого роду на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, людина не може виражати свою особистість, оскільки не творить. Відповідно, майнові права *sui generis* є єдиною «винагородою», яку може отримати їхній суб'єкт.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про авторське право та суміжні права» суб'єкт авторського права має право використовувати твір будь-яким способом (способами), а також виключне право дозволяти або забороняти

використання твору іншими особами; відповідно, суб'єкт права *sui generis* має право використовувати неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою будь-яким способом (способами), а також виключне право дозволяти або забороняти використання такого об'єкта іншими особами.[7]

За аналогією, способами використання неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою є: відтворення; включення до складеного твору; включення до складу твору, крім складеного твору; розповсюдження та імпорт його примірників; здавання в найм або в позичку примірників неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою; публічне виконання, публічний показ, публічне демонстрування, публічне сповіщення, інтерактивне надання доступу публіці та інші способи доведення до загального відома публіки; переклад; переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою тощо. [7]

Перелічені майнові права може бути передано (відчужено) іншій особі на підставі закону чи правочину повністю (на всі способи використання твору на території всіх держав світу) або частково (на окремі способи використання неоригінального об'єкта на території всіх держав світу або на окремі способи його використання на території окремих держав світу, або на всі способи його використання на території окремих держав світу); відповідно, особа, до якої перейшли майнові права на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, у повному складі або частково, є суб'єктом права *sui generis* у межах набутих прав. Окрім цього, суб'єкт права *sui generis* має право надати дозвіл на використання неоригінального об'єкту або розпоряджатися майновими правами на неоригінальний об'єкт в інший спосіб, що не суперечить закону[7].

Право суб'єкта права *sui generis* дозволяти та забороняти використання неоригінального об'єкта іншими особами обмежується передбаченими в законодавстві підставами для вільного використання твору. Відповідно до ч. 10 ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права» вільне використання неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною

програмою, допускається в порядку, передбаченому статтями 22-28 цього Закону. [7]

О. І. Яблокова вважає, що інститут вільного використання творів існує є одним із необхідних заходів, яких вживає держава для підтримки балансу інтересів авторів і суспільства загалом. [80] Вочевидь, тим самим мотивом держава керується і у відношенні до об'єктів права *sui generis*.

Право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, виникає внаслідок факту генерування цього об'єкта і починає діяти з моменту його генерування. Строк чинності права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, спливає через 25 років, що обчислюються з 1 січня року, наступного за роком, в якому згенеровано неоригінальний об'єкт. [7]

Вочевидь, ідеться про строк чинності саме майнових прав, оскільки, як вже було зазначено вище, немайнові права інтелектуальної власності у суб'єкта прав особливого роду не виникають. Доволі цікаво, що строк чинності права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою становить стільки ж, скільки й максимальний строк чинності прав на промисловий зразок. На мою думку, це пов'язано із порівняно невеликим строком, протягом якого зберігається індивідуальність у промислового зразка (тобто, відмінність загального враження, яке останній справляє на інформованого користувача від того, яке справляють на нього вже існуючі промислові зразки [81]) та відмінність від існуючих подібних об'єктів неоригінального об'єкта, згенерованого штучним інтелектом. Адже за порівняно невеликий час (надто, якщо порівнювати із авторським правом) може бути згенеровано відносно багато неоригінальних об'єктів, схожих на попередній.

Ч. 7 ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права» передбачає обов'язок суб'єкта прав *sui generis* дотримуватися прав суб'єкта (суб'єктів) авторського права чи суміжних прав або ж суб'єкта (суб'єктів) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, у разі, якщо неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, є результатом

використання об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав, та/або неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою зазнав (зазнали) використання у процесі генерування такого неоригінального об'єкта[7].

Л. Тарасенко та О. Дорошенко з цього приводу зазначають: «Закон не визначає правових наслідків такого недотримання, тобто порушення чужих майнових прав на об'єкти, вказані вище, однак можемо стверджувати, що у такому разі (за наявності порушення) майнові права на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, не виникатимуть взагалі або будуть припинені у разі задоволення позову про захист відповідних майнових прав».

[71]

За захистом права особливого роду (*sui generis*), відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 55 Закону України «Про авторське право та суміжні права», у встановленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції мають право звертатися особи, яким належить право особливого роду (*sui generis*)[7]. Оскільки, згідно із ч. 1 ст. 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом, спроби досудового врегулювання спору не є обов'язковими. [82]

Відповідно, суб'єкти прав *sui generis* мають право звертатися за захистом своїх до суду з будь-якими вимогами, не забороненими законом.

За загальним правилом, для захисту прав *sui generis* застосовуватимуться і спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, які передбачено ч. 2 ст. 432 Цивільного кодексу України:

- 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;
- 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;
- 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів за рахунок особи, яка вчинила порушення;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності, або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь за рахунок особи, яка вчинила порушення;

5) застосування разової грошової виплати замість застосування двох попередніх способів захисту за умови що право інтелектуальної власності порушено відповідачем ненавмисно і без недбалості та що застосування цих способів захисту є неспівмірним шкоді, заподіяній позивачеві;

6) застосування компенсації замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності;

7) опублікування за заявою позивача в засобах масової інформації або доведення до загального відома іншим визначеним судом шляхом відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення за рахунок особи, яка вчинила правопорушення.[57]

О. Хавронюк, аналізуючи питання, пов'язані із захистом прав *sui generis* на бази даних, що не є оригінальними, стверджує, що основним способом захисту прав *sui generis*, з огляду на його економічну природу є відшкодування завданої виробникові (розробникові) майнової шкоди – як реальних збитків, так і упущеної вигоди. [83]

2.3. Правові виклики і перспективи захисту об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, правом *sui generis*

Нормативно-правове регулювання такої нової категорії як право інтелектуальної власності на неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом, неминуче стикається із численними викликами. Через значну «технічність» процесу генерування таких об'єктів виникають складнощі у створенні доцільного нормативно-правового визначення поняття «штучний

інтелект»; виникають численні дискусії, хто саме є суб'єктом права *sui generis*; відсутні чіткі критерії визначення відносної оригінальності такого об'єкту тощо.

А. Штефан визначає такі ризики у чинному на сьогодні законодавстві, що регулює право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою: «Аналіз положень ст. 33 Закону АПСП породжує низку питань, вирішення яких необхідне для ефективного застосування цього режиму. Зокрема, слід конкретизувати такий критерій охороноздатності об'єкта, як відмінність від інших існуючих об'єктів, який наразі не дозволяє встановити, наскільки значними повинні бути ці відмінності та які інші об'єкти виступають базисом для порівняння. Також доцільно сформулювати перелік об'єктів, що не охороняються правом *sui generis*, щоб це право не охоплювало об'єкти, котрі не повинні мати монополію на їх використання». [72]

Попри те, що зауваження науковиці щодо неunikненого виникнення запитань щодо критеріїв охороноздатності неоригінального об'єкта є слухним, на мою думку, їх буде складно врахувати у законодавстві. Необхідним є напрацювання відповідної судової практики, спеціальних методик для експертів (як це станом на сьогодні є із торговельними марками: Правила складання, подання заявки на торговельну марку, заявки на міжнародну реєстрацію торговельної марки та проведення експертизи заявки на торговельну марку, міжнародної реєстрації торговельної марки з поширенням на Україну, затверджені Наказом Міністерства економіки України 06 серпня 2024 року № 19889 доволі обширно деталізують умови набуття правової охорони торговельної марки), а також джерел м'якого права, які слугуватимуть орієнтиром для суб'єктів правозастосування у тих питаннях, де неможливо провести чітку законодавчу межу.

Що ж до твердження А. Штефан про доцільність формування переліку об'єктів, що не охороняються правом *sui generis*, то із ним доволі складно погодитися. Ч. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права» надає дефініцію, що цілком чітко окреслює коло об'єктів права *sui generis*.

Відповідно, немає необхідності окремо уточнювати об'єкти, що під режим права *sui generis* не підпадають. Така практика необхідна у тих випадках, коли існує реальний ризик сплутування об'єктів, що підлягають під певний правовий режим та об'єктів, що під нього не підлягають. Наприклад, ст. 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» передбачає перелік об'єктів, що не охороняються авторським правом; серед них – фольклор, грошові знаки, фотографії, що не є фотографічними творами тощо. Ці об'єкти є значним чином схожими до деяких об'єктів авторського права, тож таке законодавче уточнення зумовлено виключно необхідністю.[7]

У результаті аналізу норм Закону України «Про авторське право та суміжні права», що стосуються права *sui generis* вдалося виявити також деякі інші його недоліки, що прямо впливають на визначеність та гнучкість правового регулювання прав *sui generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом.

Насамперед, на мою думку, недосконалістю законодавчого регулювання прав *sui generis* у Законі України «Про авторське право та суміжні права» є відсутність визначення поняття «штучний інтелект». Як вже було зазначено у Розділі I цієї роботи, ч. 1 ст. 33 цього Закону містить таке визначення: «Неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта».[7] Комп'ютерна програма також згадується у даному Законі як об'єкт авторського права.

Дефініція комп'ютерної програми у Законі України «Про авторське право та суміжні права» виглядає таким чином: «комп'ютерна програма - набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером (настільним комп'ютером, ноутбуком, смартфоном, ігровою приставкою, смарт-телевізором тощо), які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату,

зокрема операційна система, прикладна програма, виражені у вихідному або об'єктному кодах».[7]

Як вже було обґрунтовано на початку цієї роботи, штучним інтелектом не можна назвати будь-яку комп'ютерну програму; її особливостями є здатність виконувати складні завдання, що імітують когнітивні здібності людини завдяки можливості аналізувати інформацію та на основі цього генерувати об'єкти, відмінні від тих, що існували раніше. На відміну від звичайних програм, які працюють на основі наданих інструкцій, штучний інтелект може відносно самостійно навчатися (змінювати свою поведінку на основі нових вхідних даних).

Перевагами такої зміни у законодавстві також є полегшення відмежування неоригінальних об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, від об'єктів авторського права, створених за допомогою комп'ютерних технологій.

Найпростішим та найдоцільнішим з точки зору узгодженості між собою норм українського законодавства способом імплементувати в Закон України «Про авторське право та суміжні права» визначення поняття «штучний інтелект» є запозичення його із схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, згідно з яким штучний інтелект – це «організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань».[21] Оскільки, як вже було згадано у Розділі I цієї роботи, це визначення наголошує на технічних нюансах роботи штучного інтелекту, воно чітко визначатиме відмінності штучного інтелекту від решти комп'ютерних програм, про які йдеться у дефініції, наявній в Законі.

Отже, слід доповнити Закон України «Про авторське право та суміжні права» визначенням поняття «штучний інтелект» для відмежування його від

комп'ютерної програми як об'єкта авторського права. У такому випадку в тексті Закону формулювання «неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою» необхідно буде замінити на «неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом».

Окрім цього, у тексті цього Закону існують певні неузгодження. Відповідно до ч. 8 ст. 33 Закону дозвіл на використання неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою, надається в порядку, передбаченому статтею 50 цього Закону. Однак, назва статті 50 звучить таким чином: «Ліцензійні договори на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав», не згадуючи про неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом. Така ж ситуація і зі статтею 49, якою регулюється порядок передання (відчуження) майнових прав на неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом (хоча стаття називається «Передання (відчуження) майнових прав на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав за договором») та рештою статей, на які міститься посилення у тексті статті 33. [7]

Отже, підсумовуючи викладене у цьому розділі, слід зазначити, що питання правового режиму неоригінальних об'єктів, згенерованих штучним інтелектом станом на сьогодні є надзвичайно актуальним. Відомі випадки, коли такі об'єкти були предметами виставок та були оцінені у дуже значні суми.

Серед науковців наразі немає єдиної позиції щодо правового режиму неоригінальних об'єктів, згенерованих штучним інтелектом. Так само немає однозначної думки щодо того чи можна взагалі вважати штучний інтелект суб'єктом інтелектуальної власності.

Наразі пануючою є позиція, відповідно до якої автором (творцем) може вважатися виключно людина. Я погоджуюся з цією думкою, оскільки лише людині притаманне бажання займатися творчістю заради самовираження чи навіть у зв'язку із фінансовими стимулами. Лише людина творить, опрацьовуючи прожиті емоції та життєвий досвід, вкладаючи певний сенс та посил у твір та надаючи своїй творчій та інтелектуальній діяльності особливого значення. Наразі в українському законодавстві немає відповідного визначення

поняття «інтелектуальна діяльність» та «творча діяльність». Дефініція «творчої діяльності» є у Законі України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», однак вона зосереджена саме на результаті такої діяльності (який обов'язково повинен бути наділеним культурною цінністю), тож воно не може бути використане у контексті інтелектуальної власності. Щодо визначення поняття «інтелектуальна діяльність», то його влучно описала Т. Вахонєва, зосередившись на таких його рисах як свідомість, раціональність, осмисленість.

З огляду на це, до неоригінальних об'єктів – результатів діяльності штучного інтелекту, не можна застосовувати термін «створений». Натомість вживається термін «згенерований», оскільки штучний інтелект не творить, а виконує математичні операції, спираючись на отримані дані. Отже, також не використовується термін «твір», а «неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою». Неоригінальними такі об'єкти вважаються, оскільки оригінальність притаманна виключно творам, створеними людиною.

З огляду на те, що штучний інтелект не можна вважати суб'єктом права інтелектуальної власності, науковці виділяють такі можливі підходи щодо правового режиму неоригінальних об'єктів, згенерованих ним: доволі різноманітні підходи: охорона суміжними правами для окремих об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, охорона авторським правом; застосування права *suī generis*; відсутність правової охорони.

Перший підхід видається невідповідним з огляду на те, що інститут суміжних прав, по-перше, охоплює такі об'єкти як виконання; фонограма; відеограма; програма організації мовлення – тобто охоплює створення творів, які стають доступними для публічного використання. Окрім цього, не всі неоригінальні об'єкти, які можуть бути згенеровані штучним інтелектом, можуть бути охоплені суміжними правами (наприклад, текст).

Авторське право також не може поширюватися на такі неоригінальні об'єкти, оскільки, відповідно до українського законодавства автором є фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір. У той же час такі неоригінальні об'єкти людина не створює своєю творчою та інтелектуальною

діяльністю безпосередньо – робота штучного інтелекту є занадто для цього автоматизованою.

Третім підходом є застосування права особливого роду (*sui generis*) – це право, що поширюється на ті випадки, коли об'єкт не володіє достатнім рівнем оригінальності, але все ж вважається інтелектуальною власністю. Такий правовий режим якнайкраще відповідає природі об'єктів, згенерованих штучним інтелектом.

Останньою позицією є відсутність правової охорони для об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, оскільки вони не є результатом людської творчості. Однак, як до розробки відповідної програми зі штучним інтелектом, так і до задання запиту, за яким штучний інтелект генерує результати причетні люди, які у такому випадку втрачатимуть можливість володіти відповідними майновими правами, відчужувати їх та, відповідно, захищати

Українське законодавство однозначно регулює питання інтелектуальної власності на неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом, шляхом визнання їх об'єктами права особливого роду (*sui generis*). Окремою нормою Закон України «Про авторське право та суміжні права» визначає, що на такі об'єкти правовий режим авторського права не поширюється, так само, як і на інші об'єкти, що не відповідають критеріям оригінальності.

Право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, регулюється ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права». Відповідно до ч. 1 цієї статті неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Окремо законодавець зазначає, що якщо твір був створений лише за допомогою комп'ютерних технологій, то на нього все ж поширюється режим авторського права.

Закон України «Про авторське право та суміжні права» не надає вичерпного переліку суб'єктів права особливого роду (*sui generis*) на

неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, а лише вказує осіб, що можуть ними бути: особи, яким належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на таку комп'ютерну програму, набувачі таких прав за заповітом або договором про відчуження, правомірні користувачі комп'ютерної програми.

У суб'єктів права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою виникають виключно майнові права інтелектуальної власності, які за своєю суттю відповідають майновим правам автора.

Право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, виникає внаслідок факту генерування цього об'єкта, починає діяти з моменту його генерування та діє протягом 25 років. Даний строк обчислюється з 1 січня року, наступного за роком, в якому згенеровано неоригінальний об'єкт.

При генеруванні такого неоригінального об'єкту відповідні суб'єкти несуть зобов'язання не порушувати авторських прав та прав особливого роду (*sui generis*) інших осіб.

Суб'єкти права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, мають право звертатися до суду по захист своїх прав у разі їх порушення із будь-якими вимогами, не забороненими законом. Застосовуватися у цьому випадку можуть і спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, передбачені ч. 2 ст. 432 Цивільного кодексу України.

На мою думку, значним недоліком правового регулювання права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований штучним інтелектом, є ототожнення понять «штучний інтелект» та «комп'ютерна програма». Можна стверджувати, що за своєю суттю штучний інтелект є комп'ютерною програмою, однак не кожна програма є моделлю штучного інтелекту. Навіть етимологія назви «штучний інтелект» вказує на те, що такі комп'ютерні програми імітують певні когнітивні здібності людини: вони здатні

аналізувати надані їм матеріали, навчатися, підлаштовувати результат під запит, генерувати порівняно оригінальні об'єкти. З огляду на це, до Закону України «Про авторське право та суміжні права» потрібно додати визначення поняття «штучний інтелект», яке міститься у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р, відповідно до якого штучний інтелект – це «організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань».

ВИСНОВКИ

Питання правового захисту неоригінальних об'єктів, згенерованих штучним інтелектом є надзвичайно актуальним з огляду на теперішній стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту, інтеграцію цих технологій у різноманітні сфери людського життя. Згенеровані штучний інтелектом неоригінальні об'єкти мають великий потенціал для монетизації – уже наявні випадки, коли такі об'єкти оцінювалися, були предметами виставок та продавалися на рівні із творами мистецтва. Відсутність правового регулювання, що йде в ногу з часом, потенційно призводитиме до порушення прав суб'єктів інтелектуальної власності на такі об'єкти. Відповідно, через відсутність матеріального стимулу гальмуватимуться інвестиції у цю галузь комп'ютерних технологій та їхній розвиток. Водночас, належне правове регулювання тільки стимулюватиме цей розвиток.

У межах даної роботи мною було проаналізовано різні поняття «штучний інтелект», механізм його роботи та здатність до створення об'єктів інтелектуальної власності. Штучний інтелект взаємодіє із користувачем таким чином: отримує запит від користувача; після цього штучний інтелект аналізує цей запит на наявність ключових понять та визначення їхньої семантики; якщо у цьому є потреба, він проводить пошук додаткової інформації у інших джерелах; у результаті проведеної роботи він формулює та надає відповідь на отриманий запит.

Штучний інтелект наслідує роботу нейронів мозку людини чи тварини. Під час свого навчання він вчиться виконувати завдання, аналізуючи велику кількість прикладів; таким чином він знаходить закономірності, що в подальшому служать базою для ухвалення наступних рішень.

Визначення поняття «штучний інтелект» надають різні науковці та нормативно-правові акти. Група експертів AI HLEG пропонує таке визначення: «Системи штучного інтелекту (ШІ) - це програмні (і, можливо, також апаратні) системи, розроблені людиною, які, маючи складну мету, діють у фізичному або

цифровому вимірі: сприймають навколишнє середовище шляхом збору даних, інтерпретують зібрані структуровані чи неструктуровані дані, міркуючи на основі власних знань, або обробляють інформацію, отриману з таких даних, і приймають рішення про найкращі дії для досягнення поставленої мети». AI Act (перший в Європейському Союзі закон про штучний інтелект) визначає штучний інтелект як «машинну систему, розроблену для роботи з різним рівнем автономності, що може демонструвати адаптивність після розгортання, і яка з явними або неявними цілями на основі отриманих вхідних даних робить висновок, як генерувати вихідні дані на кшталт прогнозів, контенту, рекомендацій або рішень, які можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище». В українському законодавстві така дефініція міститься у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р: «штучний інтелект - організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань».

Згенеровані штучним інтелектом неоригінальні об'єкти є об'єктами права інтелектуальної власності. Через особливий спосіб генерування цих об'єктів, за яким фактично не стоїть жоден людський розум, на них поширюється право особливого роду (*sui generis*).

В Україні окремі питання, дотичні до штучного інтелекту, регулюються секторально: питання захисту персональних даних регулюється відповідними нормами Закону України «Про захист персональних даних», регулювання прав інтелектуальної власності на згенеровані штучним інтелектом неоригінальні об'єкти здійснюється Законом України «Про авторське право та суміжні права»; також на цю сферу людських відносин поширюється дія відповідних норм українського законодавства щодо захисту прав людини тощо. Також в Україні

діє Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р, яка містить таку інформацію: проблеми, що стоять на заваді розвитку технологій штучного інтелекту в Україні та які потребують розв'язання; принципи розвитку та використання технологій штучного інтелекту; пріоритетні напрями реалізації самої Концепції; шляхи і способи розв'язання проблеми у ключових сферах державної політики; очікувані результати реалізації Концепції; обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідний для втілення Концепції.

Виділяють такі типи державного підходу до регулювання штучного інтелекту: регулювання дій державних органів і приватних компаній із метою дотримання прав людини (підхід ЄС), поверхневе регулювання шляхом декларації базових принципів (підхід США), жорстке державне регулювання технологій із ідеологічним нахилом (підхід КНР). Через перспективи економічної співпраці із європейськими країнами та поглиблення євроінтеграції Україна, створюючи свою систему правових норм для регулювання штучного інтелекту, орієнтується на європейський підхід; Міністерство цифрової трансформації задля цього співпрацює із усіма зацікавленими суб'єктами та публікує рекомендаційні і роз'яснювальні документи.

Що ж до режимів правової охорони неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, то науковці виділяють такі підходи: охорона окремих таких об'єктів суміжними правами, охорона таких об'єктів авторським правом, застосування права *sui generis* та відсутність для таких неоригінальних об'єктів правової охорони.

Поширення на неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом, правового режиму суміжних прав, на мою думку, є найменш обґрунтованим підходом: по-перше, суміжні права охоплюють ті твори творів, які стають доступними для публічного використання; по-друге, неможливо буде таким правовим режимом охопити всі неоригінальні об'єкти, які можуть бути згенеровані штучним інтелектом – зокрема, текст.

До переваг наступного підходу (авторське право) можна зарахувати те, що за своєю суттю твори є найближчими до неоригінальних об'єктів, згенерованих штучним інтелектом. Ці об'єкти інтелектуальної власності відрізняються через оригінальність (твори володіють оригінальністю, неоригінальні об'єкти – ні) та наявність людини-автора (твори створює автор, докладаючи своєї творчої та інтелектуальної праці, а неоригінальний об'єкт генерується спеціальним видом комп'ютерної програми; якщо автора немає – то немає особи, у якої виникатимуть особисті немайнові права). Саме з огляду на ці відмінності неправильно в самому корені буде визначати такі неоригінальні об'єкти творами та регулювати пов'язані із ними питання авторським правом

Третій підхід обстоює позицію, за якої на неоригінальні об'єкти поширюється право особливого роду (*sui generis*) – це право, що поширюється на ті випадки, коли об'єкт не володіє достатнім рівнем оригінальності, але все ж вважається інтелектуальною власністю. Такий правовий режим якнайкраще відповідає природі об'єктів, згенерованих штучним інтелектом.

Останньою позицією є відсутність правової охорони для неоригінальних об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, оскільки вони не є оригінальними та результатами людської творчості. Перевагою такого підходу є те, що він не дозволить ототожнювати результат людської творчості (тобто об'єкт авторського права) та продукт генерації штучного інтелекту у відповідь на заданий запит, сприятиме вільному поширенню згенерованих об'єктів тощо. Недоліком цього підходу є відсутність у відповідних суб'єктів прав інтелектуальної власності, що неминуче призведе до зниження зацікавленості суспільства у розвитку цього виду комп'ютерних технологій та інвестування у них.

Українське законодавство дає доволі чітку відповідь – неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом, регулюються правом особливого роду (*sui generis*). Відповідно до ч. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права» неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та

утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Окремо законодавець зазначає, що якщо твір був створений лише за допомогою комп'ютерних технологій, то на нього все ж поширюється режим авторського права.

Суб'єктами права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою можуть бути: особи, яким належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на таку комп'ютерну програму, набувачі таких прав за заповітом або договором про відчуження, правомірні користувачі комп'ютерної програми. У суб'єктів права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою виникають виключно майнові права інтелектуальної власності, які за своєю суттю відповідають майновим правам автора.

Право особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, виникає внаслідок факту генерування цього об'єкта, починає діяти з моменту його генерування та діє протягом 25 років. Даний строк обчислюється з 1 січня року, наступного за роком, в якому згенеровано неоригінальний об'єкт.

При генеруванні такого неоригінального об'єкту відповідні суб'єкти несуть зобов'язання не порушувати авторських прав та прав особливого роду (*sui generis*) інших осіб.

Суб'єкти права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, мають право звертатися до суду по захист своїх прав у разі їх порушення із будь-якими вимогами, не забороненими законом. Застосовуватися у цьому випадку можуть і спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, передбачені ч. 2 ст. 432 Цивільного кодексу України.

Моєю пропозицією для покращення нормативно-правового регулювання права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом є додання до Закону України «Про авторське право та

суміжні права» визначення поняття «штучний інтелект», яке міститься у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р, відповідно до якого штучний інтелект – це «організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань».

Таким чином припиниться ототожнення понять «штучний інтелект» та «комп'ютерна програма», що є неправильним як і з технічної точки зору (оскільки за своєю суттю штучний інтелект є комп'ютерною програмою, однак не кожна програма є моделлю штучного інтелекту), так і допоможе відрізнити неоригінальні об'єкти, згенеровані штучним інтелектом, на які поширюється право особливого роду (*sui generis*) від творів, створених за допомогою комп'ютерних технологій, які захищаються авторським правом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кабінет Міністрів України - Регулювання штучного інтелекту в Україні: Мінцифри презентувало дорожню карту. Radware Captcha Page. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuвання-shtuchoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfry-prezentuvalo-dorozhniu-kartu> (дата звернення: 09.05.2025).
2. Thomas M. 14 Dangers of Artificial Intelligence (AI) | Built In. Built In. URL: <https://builtin.com/artificial-intelligence/risks-of-artificial-intelligence> (date of access: 09.05.2025).
3. intellect. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/intellect> (date of access: 09.05.2025).
4. McCarthy J. WHAT IS ARTIFICIAL INTELLIGENCE?. Formal Reasoning Group. URL: <https://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai/whatisai.html> (date of access: 09.05.2025).
5. BARANOV O. Definition of the term “artificial intelligence”. INFORMATION AND LAW. 2023. No. 1(44). P. 32–49. URL: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1\(44\).287537](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.1(44).287537) (date of access: 09.05.2025).
6. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові - GigaCloud. GigaCloud. URL: <https://gigacloud.ua/articles/shho-take-shtuchnyj-intelekt-istoriya-vydy-ta-skladovi/> (дата звернення: 09.05.2025).
7. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 09.05.2025).
8. Комп'ютерна програма. Словник Інформатики. URL: https://xn--r1a3b.xn--b1amgblet.xn--j1amh/index.php/Комп'ютерна_програма (дата звернення: 06.05.2025).
9. Штучний інтелект. Словник Інформатики. URL: https://xn--r1a3b.xn--b1amgblet.xn--j1amh/index.php/Штучний_інтелект (дата звернення: 02.05.2025).

- 10.Різниця між Штучним Інтелектом і Нейромережами -. Все про штучний інтелект |. URL: <https://ai-soft.org.ua/rizniczya-mizh-shtuchnim-intelektom-i-nejr/> (дата звернення: 09.05.2025).
- 11.Artificial intelligence. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/artificial-intelligence> (date of access: 09.05.2025).
- 12.Фокс С. Штучний інтелект: визначення та основні принципи роботи. Mediacom. URL: <https://mediacom.com.ua/shtuchnyy-intelekt-vyznachennya-ta-osnovni-pryntsypu-roboty/> (дата звернення: 09.05.2025).
- 13.Машинне навчання: що це, його методи, типи, які завдання вирішує та приклади застосування ML на практиці. De Novo. URL: <https://denovo.ua/resources/what-is-machine-learning> (дата звернення: 09.05.2025).
- 14.Мещерякова К. Нейромережа: що це, як працює, найкращі приклади. High Bar Journal. URL: <https://journal.gen.tech/post/sho-take-neiromerezhi> (дата звернення: 09.05.2025).
- 15.GeeksforGeeks. Expert Systems in AI - GeeksforGeeks. GeeksforGeeks. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/expert-systems/> (date of access: 09.05.2025).
- 16.teddywang86. ChatGPT, Show Me a Hamburger, 2023. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=gj0Y_JFWaTA (date of access: 09.05.2025).
17. ЕКВІВАЛЕНТНИЙ - тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. СЛОВНИК - тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=еквівалентний> (дата звернення: 09.05.2025).
18. A Definition of AI: Main Capabilities and Disciplines. Independent High-Level Expert Group on Artificial Intelligence set up by the European Commission,

- Brussels, April 8, 2019. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/definition-artificial-intelligence-main-capabilities-and-scientific-disciplines> (дата звернення: 09.05.2025).
19. Голодницький Е. 3 серпня набув чинності AI Act - перший закон про штучний інтелект в ЄС. International Advisers Association. URL: <https://iaa.international/publication/z-serpnia-nabuv-chinnosti-ai-act--pershii-zakon-pro-shtuchnii-intelekt-v-es> (дата звернення: 09.05.2025).
20. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Communities. OJ L, 2024/1689, 12.7.2024, URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj> (дата звернення: 09.05.2025).
21. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-r#Text> (дата звернення: 09.05.2025).
22. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI : станом на 18 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 09.05.2025).
23. Про створення технічного комітету стандартизації "Штучний інтелект" : Наказ від 10.11.2021 № 146. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN071493> (дата звернення: 01.05.2025).
24. В УКРАЇНІ СТВОРЕНО ТЕХНІЧНИЙ КОМІТЕТ СТАНДАРТИЗАЦІЇ "ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ". Комунікативна платформа з технічного регулювання в Україні. URL: <https://techreg.in.ua/в-україні-створено-технічний-комітет/> (дата звернення: 03.05.2025).

25. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг : Постанова Каб. Міністрів України від 04.12.2019 № 1137 : станом на 13 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-п#Text> (дата звернення: 01.05.2025).
26. Про внесення змін до Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг : Постанова Каб. Міністрів України від 13.06.2024 № 693. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693-2024-п#n2> (дата звернення: 01.05.2025).
27. Права людини в епоху штучного інтелекту: виклики та правове регулювання. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/prava-lyudini-v-epohu-shtuchnogo-intelektu-vikliki-ta-pravove-regulyuvannya (дата звернення: 18.04.2025).
28. Про внесення змін до додатка до Постанови Верховної Ради України "Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання" : Постанова Верхов. Ради України від 14.01.2025 № 4214-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4214-IX#Text> (дата звернення: 07.05.2025).
29. Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова Каб. Міністрів України від 18.09.2019 № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text> (дата звернення: 07.05.2025).
30. Committee on AI of Ukraine. Committee on AI of Ukraine. URL: <https://ai.org.ua/uk/> (date of access: 29.04.2025).
31. Кабінет Міністрів України - Регулювання штучного інтелекту в Україні: Мінцифри презентувало дорожню карту. Radware Captcha Page. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuвання-shtuchnoho-intelektu-v-ukraini-mintsyfyry-prezentovalo-dorozhniu-kartu> (дата звернення: 09.05.2025).
32. Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні. Міністерство цифрової трансформації України. URL:

https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8F_%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0_%D0%B7_%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A8%D0%86_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_compressed.pdf

33. Бойко Д. Регулювання штучного інтелекту в Україні: аналіз можливих моделей. Центр Дністрянського. URL: <https://dc.org.ua/news/regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-analiz-mozhlyvyh-modeley> (дата звернення: 26.04.2025).
34. Бондар К. В Україні анонсували запуск “регуляторної пісочниці” для розробників штучного інтелекту - Bazilik Media. Bazilik Media. URL: <https://bazilik.media/v-ukraini-anonsuvaly-zapusk-rehuliatornoj-pisochnytsi-dlia-rozrobnykiv-shtuchoho-intelektu/> (дата звернення: 09.05.2025).
35. HUDERIA: етичний компас для штучного інтелекту. Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/huderia/> (дата звернення: 23.04.2025).
36. ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ Й ЕКОНОМІЦІ. м. Полтава, 12 груд. 2024 р. Полтава, 2024. С. 143–144. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/24206/3/Економіка%20сьогодні%20проблеми%20моделювання%20та%20управління%20ХІV%202024.pdf#page=143> (дата звернення: 05.05.2025).
37. Сімагін Д. В Україні впроваджують «кодекс поведінки» штучного інтелекту. Що це таке?. Highload.tech - медіа для розробників. URL: <https://highload.tech/uk/v-ukrayini-vprovadzhuut-kodeks-povedinky-shtuchnogo-intelektu-shho-tse-take/> (дата звернення: 09.05.2025).
38. Добровільний кодекс поведінки з етичного та відповідального використання штучного інтелекту. 16.12.2014. URL:

<https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).

- 39.Гриненко В. Мінцифри представило «Білу книгу» регулювання ШІ в Україні. The Village Україна. URL: <https://www.village.com.ua/village/business/news/352197-mintsifri-predstavilo-bilu-knigu-regulyuvannya-shi-v-ukrayini> (дата звернення: 09.05.2025).
- 40.Біла книга. ВУЕ. URL: https://vue.gov.ua/Біла_книга (дата звернення: 09.05.2025).
- 41.Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. Версія для консультацій. Міністерство цифрової трансформації в Україні. Червень 2024. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A8%D0%86.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).
- 42.Дуднік Р. М. Співвідношення галузі права та галузі законодавства. Науковий вісник Ужгородського національного університету.Серія ПРАВО. 2015. Т. 1, № 32. С. 11.
- 43.Гавадзин Н.О., Марків М.М. Нормативне регулювання технологій ШІ та вплив на бізнес // Інфраструктура ринку. 2024, №79. С. 192-195.
- 44.Boyko V. V. LEGAL REGULATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: INTERNATIONAL EXPERIENCE. "Scientific Notes of Taurida V.I. Vernadsky University", series "Public Administration". 2024. No. 2. P. 23–29. URL: <https://doi.org/10.32782/tnu-2663-6468/2024.2/05> (date of access: 09.05.2025).

45. Hachkevych A. Hiroshima AI Process. Analytical and Comparative Jurisprudence. 2024. No. 3. P. 574–583. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.98> (date of access: 09.05.2025).
46. Ракитянська К. Аналіз актів, розроблених за результатами Хіросіміського процесу з III. Crowe. URL: <https://www.crowe.com/ua/croweacu/news/international-standards-for-regulating-artificial-intelligence> (дата звернення: 03.05.2025).
47. Правове регулювання штучного інтелекту: міжнародний досвід та українські перспективи – PRAVO.UA. PRAVO.UA. URL: <https://pravo.ua/pravove-rehuliuвання-shtuchnoho-intelektu-mizhnarodnyi-dosvid-ta-ukrainski-perspektivu/> (дата звернення: 09.05.2025).
48. The Legal 500. L500 | Legal 500 – The Clients Guide to the best Law firms, top Lawyers, Attorneys, Advocates, Solicitors and Barristers. URL: <https://www.legal500.com/developments/thought-leadership/what-is-the-bletchley-declaration-and-why-does-it-matter-for-ai-safety/> (date of access: 09.05.2025).
49. Alper A. UN adopts first global artificial intelligence resolution. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/technology/cybersecurity/un-adopts-first-global-artificial-intelligence-resolution-2024-03-21/> (date of access: 09.05.2025).
50. Kozhukhar O. Legal Regulation of Artificial Intelligence Systems in the EU: Prerequisites, Current State and Prospects. NaUKMA Research Papers. Law. 2024. Vol. 13. P. 65–73. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2024.13.65-73> (date of access: 09.05.2025).
51. AI Regulation: Understanding Global Policies and Their Impact on Business. DataCamp. URL: <https://www.datacamp.com/blog/ai-regulation>.
52. Blueprint for an AI Bill of Rights. The White House (official website). URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/ostp/ai-bill-of-rights/> (дата звернення: 09.05.2025).

53. Translation: Data Security Law of the People's Republic of China (Effective Sept. 1, 2021). DIGICHINA. URL: <https://digichina.stanford.edu/work/translation-data-security-law-of-the-peoples-republic-of-china/> (date of access: 09.05.2025).
54. 生成式人工智能服务管理暂行办法_中央网络安全和信息化委员会办公室_中央网络安全和信息化委员会办公室 URL: https://www.cac.gov.cn/2023-07/13/c_1690898327029107.htm (дата звернення: 09.05.2025).
55. Artificial Intelligence regulation, global trends. EY - Deutschland | Shape the future with confidence. URL: https://www.ey.com/en_ch/insights/ai/how-to-navigate-global-trends-in-artificial-intelligence-regulation (date of access: 09.05.2025).
56. Демківський Є. Згенерований ШІ портрет Алана Тюрінга придбали за \$1,1 млн. Межа. Українська правда. 11 листопада 2024. URL: <https://mezha.media/2024/11/11/ai-generated-alan-turing-portrait/> (дата звернення: 09.05.2025).
57. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 09.05.2025).
58. Вахонєва Т. М. Інтелектуальна власність // Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Інтелектуальна_власність (дата звернення: 9.05.2025).
59. Про професійних творчих працівників та творчі спілки : Закон України від 07.10.1997 № 554/97-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-вр#Text> (дата звернення: 09.05.2025).
60. Капіца Ю. М. Тексти, музика, зображення, що створюються штучним інтелектом: до визначення моделі правової охорони. Інформація і право. 2021. № 1. С. 45-54. URL: <https://ippi.org.ua/kapitsa-yum-teksti-muzika-zobrazhennya-shcho-stvoryuyutsya-shtuchnim-intelektom-do-viznachennya-mode> (дата звернення: 09.05.2025).

61. Савченко В. Проблематика авторського права на об'єкти створені тваринами. Часопис Київського університету права. 2023. Вип. 2. С. 141-145. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/876> (дата звернення: 09.05.2025).
62. Г. Брославська. Штучний інтелект – наука чи технологія? Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти. № 1 (4). С. 182–188. URL: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.18733> (дата звернення: 09.05.2025).
63. WIPO Guide to Generative AI and Intellectual Property. WIPO. April 16, 2024. URL: https://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=82908 (дата звернення: 09.05.2025)
64. IceTV Pty Ltd v Nine Network Australia Pty Ltd [2009] HCA 14. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/578440> (дата звернення: 09.05.2025).
65. Judgment of the Court (Third Chamber) of 1 December 2011. Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others. Case C-145/10. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62010CJ0145> (дата звернення: 09.05.2025).
66. Штучний інтелект створив комікс, який став причиною скандалу. No worries. URL: <https://noworries.news/shtuchnyj-intelekt-stvoryv-komiks-yakuj-stav-prychynou-skandalu/> (дата звернення: 09.05.2025).
67. Zarya of the Dawn (Registration # VAu001480196). February 21, 2023. URL: <https://fingfx.thomsonreuters.com/gfx/legaldocs/klpygnkyrpg/AI%20COPYRIGHT%20decision.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).
68. Спесивцева О. Право sui generis: як штучний інтелект адаптує під себе авторське право? Юридична газета online. 24 лютого 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikacij/pravo-sui-generis-yak-shtuchniy-intelekt-adaptue-pid-sebe-avtorske-pravo.html> (дата звернення: 09.05.2025).

69. Sui generis. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sui-generis> (дата звернення: 09.05.2025).
70. Якубівський І.Є. Цивільно-правовий режим об'єктів, згенерованих штучним інтелектом. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2024. Випуск 82: частина 1. С. 355–361. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/05/58.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).
71. Дорошенко О., Тарасенко Л. Право Sui Generis на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою: новели правового регулювання. 2023. № 3. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/282325> (дата звернення: 09.05.2025).
72. Штефан А. Об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (штучним інтелектом) без безпосередньої участі людини: перший світовий досвід правової охорони. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2023. № 1-2. С. 75-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Трив_2023_1-2_9 (дата звернення: 09.05.2025).
73. Городецький В. Комп'ютерні технології в мистецтві : методичні рекомендації. Івано-Франківськ: «Симфонія-Форте», 2018. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/4876/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D1%8E%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%20%D0%B2%20%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D1%96.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).
74. Умови використання OpenAI. December 11, 2024. URL: <https://openai.com/policies/terms-of-use/> (дата звернення: 09.05.2025).
75. Consumer Terms of Service. Anthropic API. 1 May 2025. URL: <https://www.anthropic.com/legal/consumer-terms> (дата звернення: 09.05.2025).

76. Terms of Service. Midjourney. April 17, 2025. URL: https://docs.midjourney.com/hc/en-us/articles/32083055291277-Terms-of-Service#h_01JD8G8KYZ5KTCT2R7W0KM79PZ (дата звернення: 09.05.2025).
77. Дорошенко Д. Перш ніж заявити право sui generis на згенерований об'єкт, потрібно ознайомитися з умовами користування програмою URL : <https://nipo.gov.ua/pravo-sui-generis-dyskusiiia/>
78. Харитонova О.І. До проблем визначення особистих немайнових прав фізичної особи у галузі інтелектуальної власності / Часопис цивілістики с. 205-209 URL : <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ed81b920-6ca9-4aa9-9941-ffcb0b7cfd29/content>
79. Микитин В. Деякі особливості правового регулювання майнових прав інтелектуальної власності / Актуальні проблеми правознавства Випуск 4 (8). 2016 р. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/18275/1/%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%20%D0%92.pdf>
80. Яблокова О.І. До питання про вільне використання творів Juris Europensis Scientia 2021 р. URL : http://jes.nuoua.od.ua/archive/3_2021/11.pdf
81. Дюкареєва-Бержаніна К.Ю. Індивідуальний характер промислового зразка: Практичний аспект / юридичний науковий електронний журнал 2024 р. URL : http://www.lsej.org.ua/8_2024/20.pdf.
82. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 09.05.2025).
83. Хавронюк О. Загальна характеристика цивільно-правового механізму захисту прав та інтересів виробників баз даних на основі права sui generis / О. Хавронюк // Evropský politický a právní diskurz. - 2017. - Sv. 4, Vyd. 6. - С. 237-245. URL : http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&

S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S
&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=evrpol_2017_4_6_37